

Matti Pitkänen

Iltalehden oikeusjournalismi lukijan silmin

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Medianomi YAMK

Digitaaliset mediapalvelut

Opinnäytetyö

20.8.2024

Tiivistelmä

Tekijä:	Matti Pitkänen
Otsikko:	Iltalehden oikeusjournalismi lukijan silmin
Sivumäärä:	48 sivua
Aika:	20.8.2024
Tutkinto:	Medianomi YAMK
Tutkinto-ohjelma:	Digitaaliset mediapalvelut
Pääaine:	-
Ohjaaja(t):	Lehtori Liisa Seppänen

Tässä opinnäytetyössä pyritään selvittämään, onko Iltalehden oikeusjournalismi helppolukuista ja ymmärrettävää sekä olisiko siinä jotain parannettavaa. Oikeuslähteisiin nojaava uutisjournalismi on kielellisestä näkökulmasta mielenkiintoisessa leikkauskohdassa, sillä oikeuskieli on usein abstraktia, raskasta ja persoonatonta. Uutiskielen puolestaan pitäisi olla sujuvaa, tehokasta ja aktiivista. Kun rikos- ja oikeustoimituksessa tehdään töitä usein kiireessä, voi lopputuloksena oikeuskielestä päätyä uutiskieleen vaikeaselkoisia ilmaisuja tai rakenteita.

Tutkimusongelmaa pyrittiin selvittämään laadullisella haastattelututkimuksella, jossa oli vivahteita käyttäjätestauksesta. Opinnäytetutkimukseen osallistuneet viisi haastateltavaa lukivat neljän esimerkkiartikkelin aineistosta kaksi. Sen jälkeen he täyttivät tutkimuslomakkeen ja osallistuivat teemahaastatteluun. Aineisto analysoitiin soveltamalla sisällönanalyysin keinoja ja hyödyntämällä teemoittelua.

Haastattelujen pohjalta selvisi, että helppolukuisuus ja ymmärrettävyys eivät juuri kärsineet juridisesta termistöstä tai oikeuskielen ilmaisuista. Sen sijaan pääasiallisia ongelmakohtia olivat koukeroinen kielenkäyttö, vaikeat lauserakenteet, liialliset yksityiskohdat ja oudot sanavalinnat. Aineiston perusteella sujuvan uutistekstin kirjoittamisessa oli ongelmia. Jutuissa oli myös erikoisia rakenteellisia ratkaisuja, eikä yhdessäkään noudatettu perinteistä uutisrakennetta. Tarinalliset elementit heikensivät luettavuutta, mikä saattoi johtua niiden heikosta toteutuksesta.

Ongelmakohdista huolimatta haastateltavat ymmärsivät pääsääntöisesti lukemansa hyvin. Etenkin ne haastateltavat, jotka lukivat enemmän rikos- ja oikeusjournalismia, pitivät aineistoa muita enemmän ymmärrettävänä ja helppolukuisena. Opinnäytetyön lopputulosten perusteella annetaan suosituksia oikeuslähteisiin perustuvien uutisjuttujen kirjoittamiseen.

Asiasanat: journalismi, lukijatutkimus, rikos- ja oikeusjournalismi, luettavuus

---

Opinnäytetyön alkuperä on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla.

Abstract

Author(s): Matti Pitkänen
Title: Court Journalism in the tabloid Iltalehti through the Eyes of the Reader
Number of Pages: 48 pages
Date: 20 August 2024

Degree: Master of Culture and Arts
Degree Programme: Digital Service Design
Major: -
Instructor(s): Liisa Seppänen, senior lecturer

This thesis investigates court journalism in the Finnish tabloid Iltalehti. The goal was to find out if the papers court journalism is easy to read and comprehensible and how it could be improved. The languages of juridical sources and news reporting differ quite a lot, which makes this topic interesting. Juridical language is often abstract, heavy and impersonal, whereas the news should be fluent, efficient and active. Nowadays crime reporting is often done in a hurry. The end result can lead to hard-to-understand expressions and structures affecting the news reporting.

The thesis utilizes qualitative interview research methods incorporating user testing. Five interviewees participated in the research. They read two articles, filled out a questionnaire and participated in a interview. The material was analyzed by applying methods of content analysis and theming.

The results showed that juridical phrases and expressions did not affect the readability and comprehensibility of the articles significantly. The main problem of the articles were convoluted language, difficult sentence structures, excessive use of details and weird choices of words. The news were not written fluently. There were also peculiar structural choices. None of the articles followed the traditional news structure, i.e. the inverted pyramid. Features of narrative journalism further undermined the comprehensibility.

Despite the problems, the interviewees mostly understood the articles well. The interviewees who spend the most time reading crime journalism had an easier time comprehending the articles. Based on the results of the thesis, recommendations are given for writing news stories based on juridical sources.

Keywords: journalism, reader survey, crime journalism, readability

---

This thesis has been checked using Turnitin Originality Check service.

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Rikos- ja oikeustoimittaminen digiajalla	2
2.1	Rikosuutisointi Iltapäivälehdissä	2
2.2	Iltalehden rikos- ja oikeustoimitus	6
2.3	Digiajan uhkakuvia	7
3	Kaksi eri kieltä	10
3.1	Helppolukuinen uutisteksti	11
3.2	Koukeroinen oikeuskieli	13
3.3	Yhteensovittamisen haaste	16
4	Tutkimusmenetelmistä	19
4.1	Aineisto	19
4.2	Tutkimushaastattelut	21
4.3	Analyysi	23
5	Tulokset	24
5.1	Helppolukuisuus	25
5.2	Ymmärrettävyys	35
5.3	Parannusehdotuksia	39
5.4	Yhteenveto	41
6	Lopuksi	44
	Lähteet	49
	Aineistolähteet	54
	Liitteet	56
	Liite 1. Kyselylomake	56
	Liite 2. Haastattelurunko	58

1 Johdanto

Rikokset kiinnostavat. Siitä kertoo muun muassa true crime -buumi, joka näkyy podcasteissa, tv-ohjelmissa ja kirjallisuudessa (Kelola 2022). Rikos- ja oikeusjournalismi on pitkään ollut merkittävä osa suomalaisen median kotimaan uutisointia. Näin erityisesti iltapäivälehdissä, joiden uutiskriteereissä kiinnostavuuden suhde merkittävyyteen on perinteisesti ollut suurempaa kuin muissa valtakunnallisissa uutisvälineissä (Kivioja 2008, 198.)

Olen itse ollut perustamassa Iltalehden rikos- ja oikeustoimitusta osaston päällikkönä vuodesta 2022 alkaen. Työssäni olen huomannut haasteen siinä, että aihepiirin lähteiden kieli on monesti jäykkää ja juridista. Koukeroisista oikeuslähteistä pitää jalostaa yleisölle helppolukuista ja ymmärrettävää uutistekstiä. Mutta mikä sitten on ymmärrettävää? Osa lukijoista on rikosuutisten suurkuluttajia ja osa ei. Valtakunnallisen uutislehden pitää kuitenkin pystyä kertomaan maan asioista niin, että jokainen lukija ymmärtää lukemansa.

Kiireisessä toimitustyössä ei aina ehdi pysähtyä miettimään jokaisen termin ja ilmaisumuodon helppotajuutta. Käsitys siitä, mikä lopulta on lukijoiden osaminen rikos- ja oikeusjournalismin asioissa saattaa hämärtyä, kun toimittajille vaikeakin termistö on arkipäivää. Siksi päätin ottaa tällä opinnäytetyöllä selvää siitä, miten Iltalehden rikos- (ja tässä tapauksessa nimenomaan) oikeusjuttuja luetaan.

Rikosjournalismin kenttä on varsin laaja ja tiedonhankintamenetelmät moninaiset. Opinnäytetyön aiheen rajaamiseksi päätin keskittyä oikeusjournalismiin, joka pohjaa oikeuslähteisiin, eli pitkälti oikeuslaitoksen tuottamaan aineistoon. Nämä ovat kokemukseni mukaan rikos- ja oikeusjournalismissa lähteistä käytetyimpiä, mutta samalla myös usein vaikeaselkoisimpia. Juridinen ja journalistinen teksti palvelevat eri tarkoituksia ja siksi niiden leikkauspiste on mielenkiintoinen.

Päädyin valitsemaan työhöni laadulliset tutkimusmenetelmät, sillä halusin syvempää käsitystä siitä, miten Iltalehden oikeusjournalismia luetaan. Lisäksi halusin soveltaa käytännössä YAMK-opinnoissani harjoittelimiani käyttäjätestauksen ja -tutkimuksen keinoja.

Käyn ensin läpi rikos- ja oikeustoimittamisen taustaa historiasta nykypäivään sekä alaan vaikuttavia uhkakuvia ja esittelen oman työnantajani Iltalehden rikos- ja oikeustoimituksen. Sen jälkeen kerron, miten oikeus- ja uutiskieli poikkeavat toisistaan ja minkälaisen haasteen ilmiö luo oikeustoimittamiselle. Tutkimusmenetelmien esittelemisen jälkeen pureudun hankkimaani aineistoon ja analysoin siitä keskeisimmät havainnot.

Tämän opinnäytetyön avulla pyrin saamaan paremman käsityksen siitä, miten ja minkälaisilla tiedoilla oikeusjournalismia luetaan sekä miten uutisointia voisi lukijan näkökulmasta parantaa. Tutkimustuloksista on suuri käytännön hyöty, sillä havainnot voin hyödyntää jokapäiväisessä työssäni. Tavoitteena on tehdä lukijaystävällisempää journalismia.

2 Rikos- ja oikeustoimittaminen digiajalla

Tässä luvussa käyn läpi rikos- ja oikeusuutisoinnin kehitystä digitalisoituvassa uutismediassa. Kerron tarkemmin tutkimuskohteesta, eli Iltalehden rikos- ja oikeustoimituksesta sekä siitä, millaisia uhkakuvia nykytilanne ja tulevaisuus heittävätkin rikosjournalismin kannalta.

2.1 Rikosuutisointi Iltapäivälehdissä

Kansainvälisesti rikosuutiset ovat olleet tärkeä ja iso osa uutismedian sisällöstä jo 1800-luvulla alkaneen lehdistön kaupallistumisen myötä. Rikosartikkelit ovat kiinnostaneet suurta yleisöä ja niiden avulla on saatu lehtiä kaupaksi. (Hemánus 1964, 8.)

Suomessa rikosuutisia on tehty lehdistön alkutaipaleelta lähtien. Suuret ja kansaa kuohuttaneet tapaukset, kuten Kyllikki Saaren murha tai Tattarisuon ruumislöydöt, ovat painuneet kansakunnan muistiin. Niistä on tullut eräänlaista kansanperinnettä tai populaarikulttuuria. (Viljakainen 2014, 7.)

Myös kriittinen suhtautuminen rikosuutisointiin on alkanut varsin varhain, sillä jo filosofi ja valtiomies J.V. Snellman kiinnitti kärjekkäästi huomiota rikosuutisoinnin haittapuoliin niinkin aikaisin kuin 1800-luvulla. Helsingissä pidetystä lehdistökokouksesta alkanut debatti jatkui Morgonbladetin (1876) sivuilla, jossa Snellman huomautti tuomitun nimen julkaisun mahdollisista haittapuolista jo 150 vuotta sitten. Tuo keskustelu jatkuu yhä, joten voi todeta Snellmanin olleen varhain liikkeellä.

Lukuisissa tutkimuksissa on todettu rikosuutisten määrän kasvaneen 2000-luvun aikana (Kemppainen 2021, 32). Suomessa nousua on tapahtunut 1980-luvulta lähtien (Viljakainen 2014, 10). Jonkinlaiset huippuvuodet olivat 2005–2006, jolloin rikosuutisten määrä esimerkiksi Iltalehden etusivulla oli suurimmillaan (Kivioja 2018, 135).

Noiden vuosien jälkeen rikosjuttujen määrä on hiipunut ainakin iltapäivälehtien printtiversioiden sisäsivuilla ja etenkin myyntiotsikoissa. Ilmiön taustalla on kehitys, jota voi kutsua ”perhelehtimäistymiseksi” tai ”vakavoitumiseksi”. Lehdistä poistuivat esimerkiksi pikkutuhmat poseeraukset, puhelinseksi-ilmoitukset ja muun muassa Iltalehden Iltatyttö-palsta. Lisäksi väkivaltarikosten yksityiskohtaista kuvailua karsittiin. Kehitystä edelsi Suomessa käyty keskustelu lööppien väkivaltaisuudesta, mikä sai toimitukset tarkastamaan linjauksiaan. (Kivioja 2018, 135; Viljakainen 2014, 13.)

Rikosuutisten määrän lisääntymisen syyksi nähtiin aluksi median viihteellistymisen ja ”tabloidisaatio”, eli iltapäivälehtien kasvava markkina-asema. Samalla vakavampana pidetyt mediat ottivat enemmän käyttöön iltapäivälehtien tehokkeinoja. 2000-luvulla iltapäivälehdet kuitenkin alkoivat vähentää paljasta pintaa ja rajuimpia väkivaltarikosten yksityiskohtia, mikä taas johti rikosuutisten määrän

laskuun lehtien sisäsivuilla. (Kivioja 2018, 135.) Näin iltapäivälehtien voi siis katsoa olleen avainasemassa rikosuutisten lukumäärän vaihteluun.

Toisaalta median digitalisaation myötä uutisointi on siirtynyt verkkoon eikä kaikki verkossa julkaistu päädy printtiversioihin. Rikosuutiset ovat yhä erittäin näkyvä ja oleellinen osa kotimaan uutisointia sekä usein myös verkon luetuimpia artikkeleita. (Nousiainen 2012, 83.)

Myös rikosjournalismin käsittelytavat muuttuivat voimakkaasti 2000- ja 2010-lukujen taitteessa. Samalla kun rikosuutisten määrä on kääntynyt laskuun, niiden sisältö on muuttunut vielä rajummin. Esimerkiksi iltapäivälehdissä yksityiskohtaisesti väkivaltaa kuvaavan aineiston määrä suorastaan romahti vuodesta 2008 vuoteen 2012 (Suikkanen, Holma & Raittila 2012, 24). Perhelehtimäistyminen näkyi siinä, että uutisissa oli vähemmän ”mässäilyä” pidettyä väkivallan kuvailua. Sen sijaan huomio alkoi keskittyä rikosuutisten taustatekijöihin ja sitä myöten niiden yhteiskunnalliseen merkittävyyteen (Kivioja 2018, 136.)

Kehityksen voi nähdä yhä jatkuvan esimerkiksi huhtikuussa 2024 tapahtuneessa Vantaan Viertolan kouluampumisessa. Kyseessä on niin tuore tapaus, että uutisoinnin ja yhteiskunnallisen keskustelun analyysi ja tutkimus on vielä tekemättä. Kommentoin tapausta kuitenkin uutisointia ja sosiaalisen median keskusteluja tiiviisti seuranneena ammattilaisena. Työskentelin itse uutisdeskissä Jokelan vuoden 2007 ja Kauhajoen 2012 koulusurmien aikaan. Viertolan tapauksen uutisointiin en osallistunut.

Mielestäni Viertolan tapauksessa uutisoinnin kärki siirtyi hyvin nopeasti tavoittelevaan vastausta kysymykseen miksi. Itse tapahtumien kuvailu jäi suhteellisen nopeasti taka-alalle. Kun Iltalehti julkaisi sumean videon epäillyn ampujan kiinniotosta, kyseenalaistettiin julkaisupäätös nopeasti esimerkiksi sosiaalisessa mediassa (Blåfield 2024). Tapahtumien yksityiskohtainen läpikäyminen siis tuntui herättävän jopa vastareaktioita. Sosiaalisessa mediassa keskustelun ydin oli hyvin nopeasti teon motiivi, eli väitetty koulukiusaaminen (Niiranen 2024). Tuo keskustelu jatkui pian eduskunnassa (Savonen 2024) ja perinteisen median

pääkirjoituksissa (Iisalmen Sanomat 2024). Uutisoinnissa oli siis nähtävissä juuri sellainen kehitys, jota viestinnän asiantuntija, tohtori Pasi Kivioja kuvaa väitöskirjassaan (2018, 136):

Kun perinteiseen journalismiin kuului vastaaminen kysymyksiin mitä, missä ja milloin, yhä tärkeämmäksi aikojen saatossa alkoi muodostua vastauksen löytäminen myös miksi-kysymykseen. Rikosjournalismissa tämä tarkoittaa tekojen motiivien ja tekijöiden henkilökohtaisten syiden tarkempaa selvittämistä, mikä usein osoittaa laajempiin yhteiskunnallisiin ongelmiin, kuten mielenterveyden ja päihdeongelmien hoitoon, koulukiusaamiseen, syrjäytymiseen, velkaantumiseen tai rangaistusjärjestelmän toimivuuteen.

Myös uutisoinnin muodot ovat digitalisaation myötä olleet isossa muutoksessa. Kun ennen esimerkiksi isosta oikeudenkäynnistä saatettiin julkaista useampi juttu, tehdään nyt monesti vain yksi päivittyvä seurantajuttu. Uutisointi muuttuu reaaliaikaiseksi, mutta juttumäärä saattaa samalla laskea. Vielä 2000-luvun lopulla digitalisaatio lähinnä lisäsi rikosuutisten määrää (Smolej 2011, 10).

Yksi nykyajan ilmiö, joka on sidoksissa rikosuutisointiin, kasvattaa jatkuvasti suosiotaan. Kyseessä on ns. true crime, eli todellisiin rikostapauksiin pohjaava genre. Sen välineinä ovat kirjat, podcastit, tv, elokuvat ynnä muut vastaavat. True crime on jossain journalismin, viihteen sekä faktakirjallisuuden välimaastossa, ja se rikkoo faktapohjaisen journalismin ja fiktiivisen kerrontakirjallisuuden raja-aitoja (Punnet 2018, viitannut Vitis 2023). Suomessa true crimea tekevät monesti journalistit, kuten vaikka Katiska-vyyhdistä kirjan kirjoittaneet Kia Kilpeläinen ja Rami Mäkinen tai Koskelan teinisurmista kaksi kirjaa kirjoittanut MTV:n rikostoimituksen päällikkö Tiia Palmén. Toisaalta esimerkiksi true crime -podcastien joukossa on paljon maallikkotekijöitä (Mylloja 2022).

Suomessa nykyinen true crime -buumi alkoi noin vuonna 2015 (Kelola 2022). Sen jälkeen esimerkiksi edellä mainittu Katiska-kirja menestyi äänikirjana niin hyvin, ettei kustantamon liiketoimintajohtaja muista montaakaan yhtä menestynyttä (Airola 2021). Täysin genreen keskittynyt Deadline-kustantamo on puolestaan moninkertaistanut liikevaihtonsa muutamassa vuodessa (Erho 2022). Kun moni rikos- ja oikeustoimittaja tekee sivutoimisesti myös true crimea ja genre leikkaa muutenkin journalismia, ei voi välttyä ajatukselta, etteikö nykyinen

buumi vaikuttaisi rikosjournalismiinkin. Esimerkiksi vanhojen rikostapausten tarinallinen käsittely tuntuu lisääntyneen. Rikostoimittaja Tuomas Rimpiläisen *Viking Sallyn veriteko* -true crime-kirja paljasti 1980-luvulla tapahtuneesta henkiriikoksesta niin paljon uutta, että siitä uutisoitiin laajasti läpi suomalaisen media-kentän. True crimen menestys myös varsin todennäköisesti vaikuttaa rikosuutisten isoon suosioon. Ilmiö toimii myös toisin päin, sillä nykyään alkaa olla jo tavanomaista, että kaikkein isoimmista ja kiinnostavimmista rikosuutisista tehdään kirja tai vähintään podcast-jakso.

2.2 Iltalehden rikos- ja oikeustoimitus

Iltalehden rikos- ja oikeustoimitus perustettiin vuonna 2022. Lehdessä oli toki ollut erikoistuneita rikos- ja oikeustoimittajia jo vuosikymmeniä, mutta he olivat toimineet osana kotimaan toimitusta. Tuossa vaiheessa päätettiin perustaa erillinen osasto, jolla on muun muassa oma työvuorokierto ja oma vetäjänsä.

Osasto luotiin, koska Iltalehdessä haluttiin panostaa rikosaiheisiin. Syynä oli lukijoiden aihepiiriä kohtaan kokema laaja kiinnostus ja se, että rikos- ja oikeusaiheista uutisoimalla pystytään valaisemaan yhteiskunnan nykytilannetta ja kehitystä: kertomaan, miten Suomi voi. (Iltalehti, 2020.)

Osaston vahvuus oli alun perin neljä toimittajaa ja esihenkilönä työskentelevä uutispäällikkö. Sittemmin osastolle palkattiin vielä viides toimittaja. Lisäksi toimituksen tukena on avustavia freelancer-toimittajia. Iltalehtikään ei ole jäänyt sivuun true crime -buumista, vaan lehti julkaisee Ammattina rikos -podcastia, jonka toimittajista toinen on Iltalehdessä sen synnystä asti rikostoimittajana työskennellyt ja hiljattain eläköitynyt Risto Kunnas. Podcast nousi pian julkaisunsa jälkeen Spotifyn listaykköseksi (Räsänen 2022).

Olen tässä opinnäytetyössä erottanut toisistaan rikos- ja oikeustoimittamisen lähinnä tutkimusaiheen rajaamisen vuoksi. Ero on jossain määrissä keinotekoinen, sillä nuo rikosjournalismin osa-alueet ovat varsin lähellä toisiaan. Pohjana olen käyttänyt kokemuksia Iltalehden rikostoimituksesta, jossa toimittajat ovat osittain erikoistuneet eri osa-alueisiin: yksi keskittyy työssään oikeuslaitoksien

ratkaisujen seurantaan ja niistä uutisointiin, kun taas toinen seuraa usein istuntoja paikan päällä. Tällaiset työt luen oikeustoimittamiseksi. Toinen osa, eli rikostoimittaminen viittaa tämän opinnäytetyön kontekstissa pohjimmiltaan kaikkien muuhun. Se pitää sisällään päällimmäisenä ajankohtaisista rikostapauksista uutisoinnin ennen kuin ne ovat päätyneet oikeuslaitoksen käsiteltäväksi. Esimerkiksi eräässä suomalaisessa toimituksessa työt oli kahden rikos- ja oikeustoimittajan välillä jaettu niin, että toinen seuraa tapauksia, kunnes syytteet on nostettu, ja toinen sen jälkeen. Tuossa mallissa jako oikeus- ja rikostoimittamiseen on kohtalaisen selkeä. Luen rikostoimittamiseksi myös muun muassa taustoittavat yhteiskunnallisista rikosilmiöistä tai lakimuutoksista kertovat artikkelit, aihetta koskevat henkilöhaastattelut, true crime -henkiset historialliset rikosjutut, avoimia murhamysteereitä koskevat skuupit ja niin edelleen. Rikosuutisoinnin kenttä on lopulta todella laaja ja koskettaa monia elämän osa-alueita.

Iltalehdessä tehdään rikos- ja oikeusjournalismia myös paljon rikostoimituksen ulkopuolella. Esimerkiksi yhteiskuntatoimitus hoitaa monesti politiikkaan tai politiikkoja koskevat oikeusuutiset ja urheilutoimitus urheilijoita koskevat rikostapaukset. Rikostoimitus toimii näissä yhteyksissä muun toimituksen asiantuntijapuna.

2.3 Digiajan uhkakuvia

Sen lisäksi, että rikos- ja oikeusuutisointi kiinnostaa, sillä on myös erittäin tärkeä yhteiskunnallinen funktio. Oikeusuutisoinnin kautta kansalaisilla on mahdollisuus arvioida, miten Suomen lainsäädäntö käytännössä toimii. Siten pystytään siis seuraamaan lainsäädäntövallan toimien seurauksia sekä tuomiovallan toimintaa. Aihepiirin arkaluontoisuuden vuoksi sisällöt herättävät usein kriittistäkin keskustelua.

Rikosuutisissa käsitellään monesti yhteiskunnallisesti merkittäviä aiheita, kuten vaikka entisen poliisipäällikkö Jari Aarnion vakavia ja törkeitä rikossyytteitä tai

Suomen suurinta huumevyyhtiä, ns. Katiskaa. Näitä merkittäviä tapauksia käsitellessä media avaa myös niitä rikos- ja oikeusprosesseja, joihin oikeusjärjestelmämme perustuu. (Fredman 2005.)

Oikeuskäsittelyjen julkisuus turvataan Suomessa jo perustuslaissa (Perustuslaki 21 §). Käytännössä oikeudenkäyntien julkisuus toteutuu pitkälti median välityksellä, sillä harvalla kansalaisella on mahdollisuus seurata istuntoja paikan päällä ja perehtyä oikeuden asiakirjoihin. Julkisuuden funktioina on nähty esimerkiksi, että avoimuus suojaa viranomaisten mielivallalta ja mahdollistaa tuomioistuinten toiminnan valvonnan. Toisaalta avoimuus myös lisää luottamusta oikeuslaitokseen ja saattaa ohjata ihmisten käyttäytymistä. (Herva 2020, 37.)

Rikos- ja oikeusuutisten kautta suomalaisille avautuu siis mahdollisuus saada tietoa siitä, miten lainsäädäntömme ja oikeusjärjestelmämme toteutuu käytännössä. Mielikuva aihepiiristä voi olla varsin rikospainotteinen, mutta oikeusuutisointiin lukeutuu myös esimerkiksi hallinto-oikeuksien ratkaisuja ja riita-asioita.

Kuten sanottua, rikos- ja oikeusjournalismi on aiheuttanut huolta jo lehdistön alkutaipaleelta lähtien. Nimensuojan lisäksi kritiikkiä ja huolta on herättänyt muun muassa viihteellistyminen. Tutkimuspäällikkö, FT, Kalle Virtapohja (2000) väittää, että rikosjournalismi muuttui 90-luvulla "faktaviihteeksi", joissa tärkeämpää on yleisön viihdyttäminen kuin tiedonvälitys. Hänen mukaansa rikollisten haastattelut on nähty "seksikkäinä", kun taas rikosten uhreja ei ole juuri huomioitu.

Kritiikki uhrien unohtamisesta jatkuu yhä, ja esimerkiksi Ylen Rikollinen mieli -dokumenttisarja joutui huonoon valoon 2019, kun sen ei katsottu kunnioittavan uhrin asemaa. Sarjan eräässä jaksossa raiskauksesta tuomittu henkilö kertoi rikoksestaan nimellään niin, että uhrin henkilöllisyys paljastui. Uhri ei ollut tietoinen ohjelman tekemisestä. (Kilpeläinen 2019.)

Toinen yleinen rikos- ja oikeusjournalismin kritiikin kohde on syyttömyysolettaman toteutuminen mediassa, eli ns. trial by newspaper -ilmiö. Sen keskeinen kysymys on, vaikuttaako tuomionlukua edeltävä julkisuus epäillyn kohteluun ri-

kosprosessissa (Arolainen 1999). Media on usein saanut osakseen väitteitä ajojaldista tai leimaamisesta, kun vallankäyttäjien tai muiden julkisuuden henkilöiden rikostapauksia on käsitelty tutkinta- tai syytevaiheessa. Väitteiden mukaan rikosepäilyt uutisoidaan monesti isosti, kun taas mahdollinen vapauttava tuomio kuitataan pikku-uutisilla. Edellä mainittuun kiinnitti huomioita jopa presidentti Martti Ahtisaari (Arolainen 1999).

Oikeustapausten saaman julkisuuden on myös nähty pahimmillaan vaikuttavan tuomarien toimintaan. Julkisuuteen päätyvät tapaukset saatetaan käsitellä ”ryhdikkäämmin”, kun taas salaisesti käsiteltävissä asioissa käytäntö voi olla leppumpaa. Oman haasteensa epäillyn tasapuoliselle kohtelulle ja syyttömyysolettamalle aiheuttavat myös erilaiset säädökset tiedottamisen ja julkisuuden suhteen. Asianajajia sitoo tiukka ohjeistus olla hyödyntämättä mediajulkisuutta asiassa. Toisaalta esimerkiksi poliisilla ei vastaavaa kieltoa ole. (Fredman 2005.)

Siirtyminen digiaikaan ei varsinaisesti ole vähentänyt huolia. Internet-ajan katsottiin kiristävän kilpailua ja lisäävän osaltaan aikapaineita. Toiseksi journalismin on katsottu muuttuneen ”online-uutistuotannoksi”. (Väliverronen 2011, 20–21). Rikosuutisoinnissa tuo tuotanto näkyi siinä, että uutislehtien siirtyessä verkkoon lyhyistä uutissähkeistä sai helposti ja tehokkaasti paljon sisältöä verkkolehtien sivuille (Smolej 2011, 10). Väitöskirjatutkimuksessaan Mirka Smolej (2011, 47) sai selville, että runsaasti iltapäivälehtiä lukevat ihmiset pelkäävät muita enemmän liikkua kotinsa lähellä iltaisin. Kiinnostavaa kuitenkin on, ettei samaa korrelaatiota ollut nähtävissä sen suhteen, kuinka paljon rikosuutisia ihmiset lukevat.

Myös true crime on herättänyt kriittisiä ääniä. Yksi näkökulmista on se, että paa-tuneita rikollisia perinpohjaisesti käsitellessä heitä saatetaan glorifioida samalla, kun rikoksista kärsivien uhrien näkökulma unohtuu (Paavola 2020). Esimerkiksi Nelosen Katiska-tv-sarjassa vyyhdin pääepäilty Niko Ranta-ahon esiintyminen ”liikemiehenä” sekä se, että hän sai vapaasti kertoa elämäntarinaansa, otettiin tyrmistyneenä vastaan (Mettänen 2020).

True crimen representaatio rikollisuuden todellisuudesta on myös monesti ongelmallista. Aiheeksi nostetaan usein Ranta-ahon kaltaisia rikollisorganisaatioiden huipulla olevia henkilöitä, vaikka todellisuudessa rikoksista määrällisesti suurimman osan tekee syrjäytyneiden ihmisten joukko, jonka ääntä harvemmin kuullaan. Ongelmallista voi olla myös se, että vakavien rikostapausten näkyvä käsittely mediassa voi aiheuttaa tuskaa uhreille ja uhrien omaisille (Paavola 2020). Tämä pätee toki perinteiseenkin uutismediaan, jossa ongelmaa on pyritty taklaamaan sillä, että tapauksiin otetaan ajallista etäisyyttä ja omaisia pyritään lähestymään hienovaraisesti ennen julkaisua. Samoin ovat suurilta osin toimineet myös suomalaiset true crime -podcastit (Kelola 2022).

Suomalaiset toimittajat kokivat jo vuonna 2007, että uutistuotannon digitalisaatio on lisännyt kiirettä ja vähentänyt mahdollisuuksia tehdä laadukasta jälkeä. Toimittajien mukaan määrää arvostetaan enemmän kuin laatua eikä aikaa keskustelulle journalismin sisällöistä jää. (Jyrkiäinen 2008, 79.)

Vuonna 2019 tehdyssä kyselytutkimuksessa Suomen journalistiliiton jäsenistä lähes puolet totesi, että työ on muuttunut todella paljon digitalisaation myötä. Yli 80 prosenttia vastaajista totesi, että työn määrä on lisääntynyt ja siihen keskittyminen vaikeutunut. (Rantanen, Koivula, Hiltunen, Niemi, Saari, Tammelin, Parviainen & Villi 2019, 20–24.)

Kun toimittajat toteuttavat yhteiskunnallista tehtäväänsä rikos- ja oikeusuutisoinnin parissa, on aiheellista kysyä, miten se onnistuu digitalisaation mukanaan tuomassa paineessa. Onnistuuko rikos- ja oikeusuutisointi niin, että kansalaisilla on mahdollisuus saada oikeudenkäynneistä tietoa? Yksi näkökulma onnistumiseen on uutisoinnin ymmärrettävyys. Seuraavassa luvussa käsitellään, mitä se tarkoittaa.

3 Kaksi eri kieltä

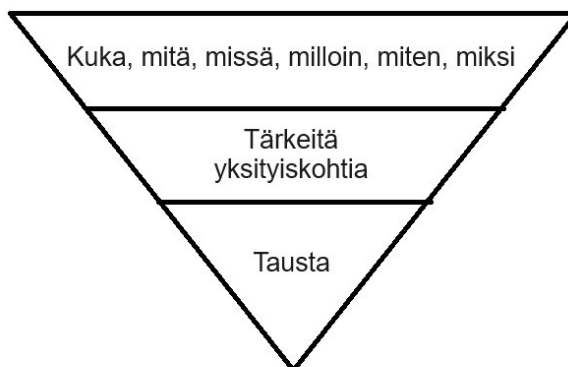
Tässä luvussa kerron, mitä ovat uutis- ja oikeuskieli sekä miten niiden yhteensovittaminen voi aiheuttaa hankaluuksia.

3.1 Helppolukuinen uutisteksti

Journalistisen tekstin funktio on välittää viesti: kertoa yleisölle, mitä maailmassa tapahtuu tai on tapahtunut (Kunelius 2003, 21). Uutistekstin pitää olla tiivistä, selkeää ja napakkaa. Näiden ominaisuuksien tarve kasvaa yhä enenevässä määrin, kun ihmisten lehtien lukemiseen käytettävissä oleva aika vähenee. Kärjitetysti ennen saatettiin ottaa pitkä tovi sanomalehden ääressä, kun nyt uutiset luetaan kännykällä ja huomioista kilpailevat erilaiset somealustat ja muut sovellukset (ks. esim. Tilastokeskus 2021; Tilastokeskus 2023).

Perinteinen uutisrakenne kirjoitetaan kertomalla tärkein asia ensin ja vähemmän tärkeät sen jälkeen. Uutinen pyrkii myös vastaamaan kysymyksiin: kuka, mitä, missä, milloin, miten ja miksi. Usein myös tuossa järjestyksessä. (Jyväskylän yliopisto i.a.)

Rakennetta kuvataan usein kärjellään seisovana kolmiona (kuva 1), jossa kuvastuu leveyssuunnassa asioiden tärkeys uutisjutun edetessä ylhäältä alas. Usein kolmio myös jaetaan kolmeen osaan, joista ylimmässä vastataan aiemmassa kappaleessa mainittuun kuuteen kysymykseen (Roberts 2016). Toisessa kerrotaan yksityiskohtia ja kolmannessa uutista taustoitetaan. Joissain tulkinnoissa kolmio käsitetään siten, että ylin kolmas vastaa kysymyksiin kuka, mitä, missä ja milloin ja alemmat kysymyksiin miten ja miksi (Mäntynen 2006, 59).

Kuva 1. Uutisrakennetta kuvataan usein ns. kärjellään seisovan kolmion avulla.

Veteraanitoimittaja Lauri Kotilaisen mukaan (2003, 18) uutistekstin pitää olla kiinnostava, sisällökästä ja helppolukuista, jotta se pärjää kilpailussa muun median ja elämän häiriötekijöiden kanssa. Tässä opinnäytetyössä keskitytään näistä ominaisuuksista kolmanteen, eli helppolukuisuuteen.

Hyvä uutisteksti on siis lukijaystävällistä ja helppolukuista. On tärkeää, että tekstin avulla välitettävä viesti on ymmärrettävissä nopeasti ja vaivattomasti. Tämä onnistuu kiinnittämällä huomiota viiteen osa-alueeseen. Uutiskielen pitää olla virheetöntä, sujuvaa, helppoa, havainnollista ja tehokasta. (Suhola, Turunen & Varis 2005, 139–140).

Huolimattomasti kirjoitettu teksti saa lukijan herkästi pysähtymään virheiden äärelle. Niin kirjoitus- kuin asiavirheetkin haittaavat lukukokemusta. Virheetöntä tekstiä on helppo lukea. Sujuvuudessa on muun muassa kyse siitä, ettei teksti puuroudu mammuttivrkkkeisiin eikä toisaalta töksähtelee liian lyhyisiin lauseisiin. Tärkeää on looginen lauserakenne ja selkeä rytmi. Helppoutta edesauttaa se, että sanavalinnat ovat yleistajuisia eivätkä esimerkiksi jotain ammattislangia. Pronominien viittaussuhteiden tulee myös olla virheettömiä ja selkeitä. Havainnollisuuteen auttaa asioiden esittäminen mahdollisimman konkreettisesti. Uutiskielelle varsin tyypillinen ominaisuus on tehokkuus, jossa lukijoille pystytään välittämään maksimaalinen määrä merkityksiä minimaalisin ponnistuksin.

Onnistuneen uutiskielen määreet soveltuvat täysin rikos- ja oikeusuutisointiin. Onhan kyseessä varsin perinteinen uutisjournalismin osa-alue. Tässä opinnäytetyössä keskitytään oikeusuutisointiin, jonka lähteinä ovat pääasiallisesti oikeudenkäyntiasiakirjat: tuomiot, syytekirjelmät, esitutkimateriaalit ja muut vastaavat. Muita yleisiä oikeusuutisoinnin tapoja ovat esimerkiksi raportointi oikeudenkäynnistä joko ns. live-seurantana tai perinteisen uutisartikkelin keinoin sekä oikeuden päätöksiä ja niiden vaikutuksia ruotivat tausta-artikkelit tai mielipidekirjoitukset.

Oikeusjournalismi ei ole kovin vakiintunut termi. Useimmat suomalaiset aihepiiristä kirjoittavat toimittajat tituleeraavat itseään sekä rikos- että oikeustoimittajiksi. Samoin on rikos- ja oikeustoimitusten laita. Suomessa toimii Oikeustoimitajat ry, mutta senkin toiminnassa ja jäsenistössä on kyse molemmista osa-alueista.

3.2 Koukeroinen oikeuskieli

Oikeuslingvistiikan emeritusprofessori Heikki E.S. Mattila (2005) luokittelee oikeudenkäyntiasiakirjojen kielen tuomioistuinkieleksi, joka on oikeuskielen yksi alalaji. Käytän tässä opinnäytetyössä kuitenkin selkeyden vuoksi yläkäsitettä oikeuskieli.

Oikeuskieli on erikoiskieli, jonka ominaisuudet poikkeavat uutiskielestä varsin selkeästi. Oikeuskielellä on useita tehtäviä, joista tärkein on oikeuden toteuttaminen kielen avulla (Mattila 2005). Kun uutiskielen kohdeyleisönä on periaatteessa kaikki suomenkieliset, on oikeuskielen tilanne ristiriitaisempi. Sen pitäisi toisaalta olla juristien ammattikunnan sisäinen viestintäväline, joka mahdollistaa täsmälliset erikoistermit. Toisaalta se on – eritoten tuomioistuinkielen osalta – suunnattu myös koko kansalle. (Lindroos 2014, 27.)

Oikeuskieli on täsmällistä ja yleispätevää, eli siis tarkkaa ja etäistä. Se on toisteista, abstraktia ja persoonatonta, usein myös kaavamaisista, substantiivipiirteistä, vanhahtavaa ja raskasta. (Mattila 2005.) Nämä ominaisuudet kohtaavat

huonosti uutistekstin, jonka pitäisi olla tehokasta, konkreettista, verbipitoista, sujuvaa ja kuitenkin myös mukaansatempaavaa (Suhola ym. 2005, 193; Kotilainen 2003, 30). Esimerkiksi eräässä käräjäoikeuden kavallustapausta koskevassa tuomiossa kerrottiin vastaajan kiinnijäämisestä seuraavasti:

Toimintatavan vastainen ja oikeudeton menettely on paljastunut työnantajaan työsuhteessa olevan kassapäällikön tekemien havaintojen perusteella, ja [vastaajan] työsopimus on päätetty heti sen jälkeen, kun [vastaajan] on työnantajan selvityksen perusteella epäilty anastaneen rahavaroja asianomistajayhtiöltä (Helsingin KO R22/1494).

Sama asia on kerrottu tapausta käsittelevässä uutisessa puolestaan näin:

Kun epäily kavalluksesta sai tukea työnantajan teettämästä selvityksestä, nainen irtisanottiin (Karvinen 2024).

Lisäksi yksi iso toistuva ero on, että oikeuskielessä suositetaan passiivimuotoa, kun uutistekstissä sitä pyritään välttämään mahdollisimman pitkälle.

Vaikka oikeuskieltä on pyritty moneen otteeseen sujuvoittamaan, on ero uutiskielen helppolukuisuuden tavoitteeseen silti huomattava. Siviilioikeuden emeritusprofessori Heikki Halila (2022) kiteyttää ilmiön mainiosti:

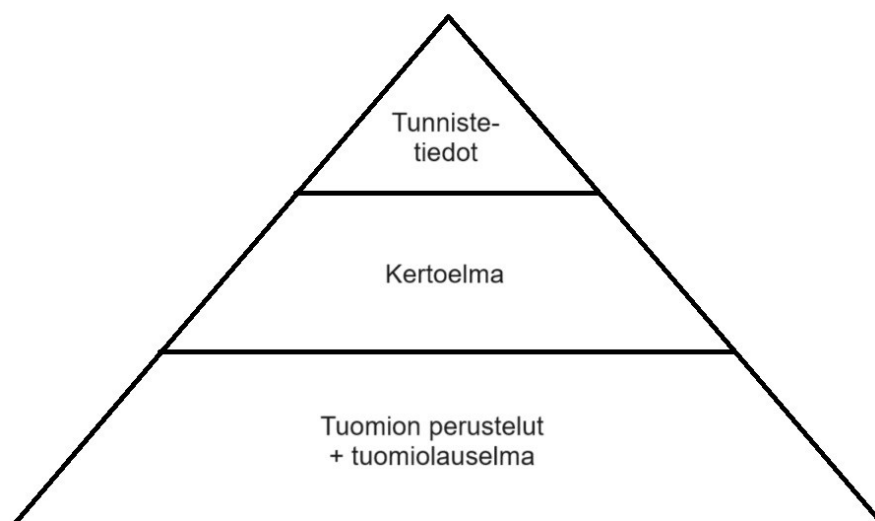
Juridisen kielen täsmällisyys menee kuitenkin aina kielen notkuuden edelle.

Opinnäytetyön tarkastelun kohteena oleva oikeusjournalismi perustuu erilaisiin tuomioistuinten ja viranomaisten lähdemateriaaliin. Merkittävimmässä osassa ainakin Iltalehden oikeusuutisten kannalta ovat oikeuden tuomiot, etenkin rikosasioissa. Pureudutaan siis tuomion rakenteeseen suhteessa uutisen rakenteeseen.

Uutistekstin rakenne on hioutunut nykyiseen muotoonsa ajan saatossa. Syntyperän perisyistä on useita teorioita (Scanlan 2008), mutta voinee todeta, että nopean tiedonvälityksen kannalta se lienee paras. Ainakaan kilpailevaa formaattia ei ole keksitty yli sataan vuoteen. Tuomiotekstin rakenne ei kuitenkaan ole voinut hioutua vapaasti, vaan sitä määrittää laki (Oikeudenkäymiskaari 7 §.)

Kärjäjätuomari Eija Tiukuvaaran (2005, 119) mukaan rakenne voidaan jakaa karkeasti kolmeen osaan: tunnistetietoihin, kertoelmaan sekä varsinaiseen ratkaisuosaan. Näistä kertoelman tarkoitus on yksilöidä oikeudenkäynnin kohde ja toimia johdantona ratkaisuosalle, eli tuomion perusteluille ja varsinaiselle tuomiolauselmalta.

Jos uutinen vastaa viiteen kysymykseen, tuomio vastaa lähinnä kolmeen: kuka tai ketkä tuomittiin, mitä oli tapahtunut ja mikä on tuomio. Näkökulmasta riippuen voinee todeta, että tässä tapauksessa kolmio seisoo oikeinpäin (kuva 2). Ainakin tuomitulle lienee tärkeämpää tietää, mikä oikeuden ratkaisu oli kuin mitkä olivat siihen johtaneet tapahtumat

Kuva 2. Tuomiotekstin rakenteen voi ajatella kolmiona kärki ylöspäin. Tulkinta kirjoittajan.

Toinen näkökulma tuomion rakenteeseen on subsumptiologinen malli. Siinä on rajusti yksinkertaistaen kyse siitä, että ensin esitellään premissejä ja lopuksi niistä muodostetaan johtopäätös. Tässä tapauksessa rakenne etenee neljässä osassa. Ensin valitaan sovellettava oikeusnormi (eli esimerkiksi lainkohta) ja määritellään sen sisältö. Sen jälkeen vahvistetaan näyttöön perustuvat faktat ja sitten todetaan, että faktat sijoittuvat aluksi valittuun oikeusnormiin. Neljänneksi

määritetään seuraus. Tässä on siis kyseessä eräänlainen deduktiivinen päätelmäketju. (Tiukuvaara 2005, 110).

Tuomioiden kirjoittamistapa on melkoisen vakiintunut ja rakenne standardimainen. Näin on siitä huolimatta, että laki määrittää lopulta melko väljästi, millainen tuomion rakenteen tulisi olla. Laissa lähinnä listataan ne asiat, jotka tuomiosta tulee löytyä. Standardimainen rakenne noudattelee silti pitkälti lakitekstistä löytyvän listauksen järjestystä. Esimerkiksi riita-asioissa erilaisten tapausten kirjo on kuitenkin niin laaja, että tuomarit joutuvat tuomioita laatiessaan noudattamaan tapauskohtaista harkintaa. (Savela 2022.)

Jo pelkästään tuomioiden rakenteessa on siis kosolti vaihtelua sen mukaan, onko kyseessä riita- vai rikosasia. Vaihtelun määrä lähdemateriaaleissa vain kasvaa, kun osin oikeusjournalismin lähteinä ovat myös poliisin ja syyttäjän laa- timat, eri lainalaisuuksia noudattavat aineistot.

3.3 Yhteensovittamisen haaste

Kun uutistekstiä tekee erikoiskielen pohjalta, kohtaa väistämättä haasteen. Esimerkiksi spesifit sanavalinnat, raskaat virkerakenteet ja monimutkaiset attribuut- tikasaumat voivat seurata perästä (Suhola ym. 2005, 140). Ammattikieli voi hel- posti kulkeutua osaksi lehtitekstiä ja oikeuskielen tapauksessa se johtaa vaikea- selkoiseen lopputulokseen (Suhola ym. 2005, 144).

Uutis- ja oikeuskielen kohtaamista voi lähestyä tekstilaji- eli genretutkimuksen näkökulmasta. Uutiskieli ja sen rakenteet ovatkin olleet suosittu tutkimuskohde tekstilajitutkimuksessa (Mäntylä 2005, 59). Samoin oikeuskieltä on tutkittu esi- merkiksi retoriikan, tulkintaproblematiikan ja sanaston näkökulmista (Mattila 2012, 619).

Genren näkökulmasta voi lähestyä lähes kaikkea inhimillistä toimintaa, jossa tuotetaan, välitetään ja tulkitaan merkityksiä. Kyseessä on oletuksiin perustuva ja melko abstrakti tutkimuksen kohde, mutta sen avulla voi hyvin hahmottaa vuorovaikutussuhteita. (Heikkinen & Voutilainen 2012, 17–18.)

Kielilajitutkimuksen kirjosta intertekstuaalisuus soveltuu hyvin tutkimuskohteena olevan kahden kielilajin kohtaamiseen perehtymiseen. Yksinkertaisimmillaan se tarkoittaa sitä, että tekstejä tarkastellaan suhteessa toisiinsa: tekstien merkitykset määrittyvät dialogissa suhteessa niitä ennen ja niitä jälkeen tuleviin teksteihin (Solin 2006, 73). Tässä tapauksessa oikeustekstit tulevat ensin ja uutistekstit niiden jälkeen. Vuorovaikutus siis kulkee pitkälti yhteen suuntaan, ns. tekstilajiketjuna. Voi toki ajatella, että uutisia seuraava tuomari olisi intertekstuaalisessa suhteessa myös uutiskieleen, mutta sellainen on jo tämän opinnäytetyön aihepiirin ulkopuolella.

Intertekstuaalisuuden analyysin voi hyvin usein käsittää lähdetekstien tutkimuksena, eli tarkastelussa ovat ainekset, joista kohdeteksti on rakennettu (Solin 2006, 73). Tässä tapauksessa lähdetekstinä toimivat oikeudenkäyntimateriaalit ja tutkittavana tekstinä Iltalehden oikeusartikkelit.

Intertekstuaalisuus voi olla avointa, jolloin lähde näkyy jo tekstin ”pinnassa” esimerkiksi lainausmerkein (Solin 2006, 83). Oikeusjournalismissa tapa on havaintojeni mukaan harvinainen, sillä juridinen lähdeteksti soveltuu heikosti uutistekstiin sellaisenaan. Ilmenemismuoto onkin tässä tapauksessa vähemmän eksplisiittinen, jolloin voidaan puhua interdiskursiivisuudesta tai perustavasta intertekstuaalisuudesta (Heikkinen, Lauerma & Tiililä 2012, 262.)

Jotta perustavan intertekstuaalisuuden analyysiin pääsee käsiksi, on syvennyttävä siihen, millaisia sanastollisia ja rakenteellisia ratkaisuja on tehty. Tässä voi hyvänä työkaluna toimia kvantitatiivinen tutkimus, jos tutkimusta tehdään yhden tekstin varassa. (Heikkinen, Lauerma & Tiililä 2012, 262.)

Tässä opinnäytetyössä kyseessä ei varsinaisesti ole tekstilajitutkimus, mutta genrejen hahmottaminen auttaa havainnoimaan tekstilajien sekoittumista, joka puolestaan saattaa vaikuttaa luettavuuteen. Esimerkiksi juuri edellä mainittujen oikeuskielen rakenteiden sekoittuminen uutiskieleen on kiinnostava havainnoinnin kohde.

Uutis- ja oikeuskielen tekstilajien sekoittumisen lisäksi pyrin kiinnittämään huomiota journalistisen kielen eri tekstilajien sekoittumiseen. Esimerkiksi perinteinen uutisrakenne on käynyt harvinaisemmaksi, kun taas erilaiset kerronnan tavat lisääntyvät.

Onkin esitetty, että perinteisen ylösalaisen kolmion mukaisen uutisrakenteen aika on ohi, ja että se soveltuisi vain lähinnä verkon lyhyisiin uutisjuttuihin. Nykyään tärkeämmäksi voidaan nähdä koukuttavuus, jolla lukija saadaan lukemaan juttu loppuun saakka. (Autio 2010.)

Genret voi ajatella myös toimittajan työkaluna. Silloin oleellista on tekstilajitietoisuus. On omaksuttava journalismin kielilajin edellyttämät konventiot ja samalla on syytä havainnoida lähdeaineiston genre. Edellä mainitsemistani oikeus- ja uutiskielen ominaisuuksien erojen takia tekstilajien sekoittuminen ei välttämättä ole eduksi sujuvan journalismin kannalta. Hahmottamalla oikeuskielen tietynlaisena tekstilajina, toimittaja saattaa pystyä paremmin välttämään sen sekoittumista.

Omassa työssäni olen huomannut, että varsinkin kokemattomimmat oikeusjuttujen kirjoittajat eivät aina uskalla kirjoittaa oikeuskieltä suoraviivaisemmaksi uutiskieleksi. Näin tekstilajit sekoittuvat ja oikeuskielen koukeroisuus toisintuu uutistekstissä.

Sama ilmiö esiintyy myös siinä, että kokemattomat kirjoittajat saattavat käyttää journalistisessa tekstissään esimerkiksi sähköpostista tuttuja puhekielen ilmauksia. Ilmiön taustalla saattaa ylipäänsä vaikuttaa lukemis- ja kirjoitusharrastusten vähäisyys, mikä heijastuu epävarmuutena. (Suhola ym. 2005, 144.)

Kahden eri tekstilajin, oikeus- ja uutiskielen, kohtaaminen on tämä opinnäytetyön avainkysymys. Onnistuvatko toimittajat tekemään ymmärrettävää ja helpolukuista uutistekstiä koukeroisesta oikeuskielestä? Vai käykö niin, että oikeuskielen kankeat lauserakenteet ja erityissanastot kulkeutuvat artikkeleihin tehden niistä vaikeasti ymmärrettäviä ja ikäviä lukea? Tätä ryhdyin selvittämään kysymällä asiaa yleisöltä.

4 Tutkimusmenetelmistä

Tämän opinnäytetyön tutkimuskysymys on: onko Iltalehden oikeusjournalismi helppotajuista ja ymmärrettävää ja miten sitä voisi parantaa. Vaikka kysymyksen alkuosa kuulostaa jyrkän jakautuvalta, ei tarkoitus varsinaisesti ole saada tiukkaa kyllä-ei-vastausta. Oletettavasti totuus lienee jossain siinä välissä. Tärkeämpää onkin hahmottaa mahdollisia ongelmakohtia sekä ratkaisuja niihin.

4.1 Aineisto

Opinnäytetyön aineisto muodostuu Iltalehden rikos- ja oikeustoimituksessa laadituista, oikeuslähteisiin nojaavista uutisartikkeleista. Aloin tehdä opinnäytetyötä vuoden 2024 alussa, joten rajasin artikkelien julkaisuajan vuoteen 2023. Näin tutkittava aineisto on tuoreehkoa ja kuvastaa toimituksen nykytilaa. Toisaalta aineisto ei ole niin ajankohtaista, että käsiteltävät jutut olisivat helposti tuttuja haastateltaville, joten heillä tuskin on artikkeleista vahvoja ennakkokäsityksiä.

Pyrin valikoimaan erilaisia artikkeleita niin, että ne kattaisivat erilaisia tapauksia ja uutisoinnin tapoja. Kukin juttu on myös eri toimittajan tekemä, jotta tutkituksi tulisi toimituksen työn jälki mahdollisimman laajasti. Otin tutkimukseen lopulta neljä artikkelia, joista kolme on toimituksen vakinaisen henkilöstön kirjoittamia ja yksi peräisin avustajalta. Jälkimmäinen siksi, että aineistosta löytyisi mahdollisimman erilaisia juttutyyppejä. Pyrin myös huomioimaan aineistossa erilaiset oikeuslähteet. Kuten edellisessä luvussa kävi ilmi, lähdemateriaalin rakenteelliset ratkaisut voivat vaihdella sen mukaan, onko kyseessä riita- vai rikostuomio tai aivan joku muu lähde.

Seuraavassa luokittelen artikkelit ja kerron lyhyesti niiden pääasiallisen sisällön:

- *Artikkeli 1: Nuori nainen ryösti miehen kanssa Taksin Turussa – Tuntia myöhemmin nainen oli kuollut (IL 16.11.2023).* Seikkaperäinen rikosjuttu, jossa on paljon yksityiskohtia ja jossa on käytetty tarinallisuutta tehokeinona. Artikkelin perustuu käräjäoikeuden tuomioon ja oikeudenkäyntimateriaaleihin.

Jutussa on kyse tapauksesta, jossa mies ja nainen ryöstivät taksin ja kaahasivat sillä poliisia pakoon kovalla ylinopeudella. Seuranneessa onnettomuudessa molemmat paiskautuivat autosta ja nainen kuoli. Mies sai kovat syytteet naisen kuolemasta. Ne kuitenkin kaatuivat, sillä oikeudessa ei voitu varmuudella näyttää toteen, kumpi ajoi autoa onnettomuushetkellä.

- *Artikkeli 2: Sisko käytti veljensä perinnön maatilan tarpeisiin – Lopulta veljellä ei ollut varaa edes talvitakkiin* (IL 6.11.2023). Uutistyyliin kirjoitettu rikosjuttu, jossa on vähemmän yksityiskohtia ja vältetty tarinallisuutta. Artikkelin perustuu käräjäoikeuden tuomioon ja hovioikeuden ratkaisuun.

Kyseessä on tapaus, jossa sisko kavalsi kehitysvammaiselta veljeltään perintörahat. Oikeus piti tekoa törkeänä ja tuomitsi naisen ehdolliseen vankeuteen.

- *Artikkeli 3: Helsingissä piti iskeä isosti, mutta terroristiepäilyt olivat menossa telttaillemaan: ”Taistelu on tärkeämpää”* (IL 12.9.2023). Seikkaperäinen selostus käynnissä olevasta rikosoikeudenkäynnistä. Edustaa tyyliltään iltapäivälehtimäisyyttä, sillä sisältö on paikoin humoristinen. Artikkelin perustuu haastehakemukseen, vastaajien ennakkovastauksiin sekä suurilta osin poliisin esitutkimusmateriaaliin.

Juttu on osa kokonaisuutta, joka käsittelee kolmen äärioikeistolaisen miehen uutisointiaikaan epäiltyjä rikoksia. Käräjäoikeus tuomitsi kolmikokontta sittemmin terroristissa tarkoituksissa tehdyistä rikoksista. Jutussa kerrotaan kolmikokontta välisestä viestittelystä, joka oli todisteena oikeudenkäynnissä. Viesteissä miehet suunnittelivat erinäisiä iskuja ja puhuivat valmistamisesta aseista sekä äärioikeistolaisesta musiikista.

- *Artikkeli 4: Kun siivooja ihmetteli pientä palkkaansa, työnjohtaja vain nauroi – Ei olisi kannattanut* (IL 3.4.2023). Riita-asiaa koskeva artikkeli, joka perustuu sekä käräjäoikeuden että hovioikeuden tuomioihin. Artikkelin on kirjoitettu seikkaperäisesti, ja se sisältää paljon yksityiskohtia.

Juttu käsittelee siivoojan ja tämän työnantajan välistä riitaa. Siivooja oli mielestään joutunut tekemään liikaa tunteja eikä hänelle maksettu niistä asiaankuuluvaa korjausta. Kun siivooja valitti asiasta ja otti lopulta yhteyttä ammattiyhdistykseen, hän sai potkut.

Kaksi eri oikeusastetta ratkaisi tapauksen työntekijän eduksi. Hovi-oikeus lievensi vähän käräjäoikeuden työnantajan maksettavaksi määräämiä korvauksia.

Artikkelin 1 kirjoitustyyliä voi kuvata paikoin lennokkaaksi, kun taas 4 on korostetun asiallinen. Kaksi muuta ovat jotain siltä väliltä.

Valikoin artikkelit myös siten, että kaikki ovat vähintään 3000 merkkiä (välilyönteineen) pitkiä. Tuo merkkimäärä on Iltalehdessä perinteisesti käytetty tavanomaisen uutisjutun suositusmitta, joka printissä on vastannut yhden sivun pääjuttua. Artikkelit 2 on osimoilleen tuon mittainen, muut ovat pidempiä.

Uskon, että pidemmissä artikkeleissa mahdolliset sudenkuopat tulevat lyhyitä uutisjuttuja paremmin esiin. Ne ovat myös rakenteellisesti mielenkiintoisempia tutkimuskohteita kuin rakenteeltaan varsin ennalta-arvattavat uutisjutut (Suhola ym. 2005, 102).

4.2 Tutkimushaastattelut

Opinnäytetyön tarkoituksena on perehtyä kunnolla siihen, miten oikeusjournalismia luetaan, miten sitä ymmärretään ja millaiset asiat mahdollisesti vaikeuttavat lukemista. Halusin perehtyä tähän ilmiöön syvällisemmin ilman isompia ennako-odotuksia, joten valitsin työtä varten laadulliset menetelmät (Eskola & Suoranta 2001, 19). Laadulliset menetelmät myös usein vastaavat paremmin kysymyksiin siitä, miten jotain asiaa voi parantaa (Rohrer 2022).

Opinnäytteen tekeminen on osa digitaalisten mediapalvelujen tutkinto-ohjelmaa, jossa opiskeltiin muun ohella käyttäjätestausta tuossa kontekstissa. Pyrin soveltuvin osin hyödyntämään saamiani oppeja siinä, miten haastattelut toteutan. Otin tutkimuskysymyksessä esiteltävän termin ymmärrettävyys johdettuna käyttöliittymäsuunnittelussa tarkoitettua käytettävyydestä. Tarkoitus oli siis osittain suhtautua verkkosivuilla julkaistuihin artikkeleihin digitaalisena palveluna. Tässä tapauksessa kyse on siitä, miten lukija (ts. käyttäjä) saa tietoa Iltalehden uutisoinnin kautta.

Haastattelut toteutin kaksiosaisena. Ensimmäisen osan tutkittavat saivat tehdä itsenäisesti (liite 1). Se sisälsi edellisessä kappaleessa mainittua testausta, kun tutkittavia pyydettiin lukemaan kaksi artikkelia ja merkkamaan siihen jokainen kohta, missä lukeminen keskeytyi tai häiriintyi jostakin syystä. Sen jälkeen tutkittavia pyydettiin vastaamaan muutamaan kysymykseen, joilla pyrin hahmottamaan ovatko he ymmärtäneet lukemaansa ja mitä heille jäi päällimmäisenä mieleen.

Haastattelun toinen osa oli teemahaastattelu (liite 2), joista kolme toteutin etäyhteydellä ja kaksi kasvotusten. Haastattelussa käytiin läpi jutut ja jokainen niihin tehty merkintä, jotta sain tietää, mikä oli aiheuttanut lukukokemuksen keskeytymisen. Sen jälkeen haastattelussa kysyttiin mielipiteitä juttujen selkeydestä, termistöstä ja siitä, miten niitä olisi voinut parantaa.

Valitsin haastatteluun viisi tutkittavaa. Määrä on pieni, mutta laadullisessa tutkimuksessa ei varsinaisesti ole tarkoitus tehdä tilastollisia yleistyksiä. Etenkin väitöskirjaa alemmissa opinnäytetöissä aineiston koko on vähemmän merkittävää kuin tulkinnan syvyys. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 97–98). Tarkoitukseni oli saada tutkittavista irti syvempää tietoa ja erilaisia havaintoja ilman ennako-odotuksia.

Pyrin hankkimaan tutkittaviksi erilaisia ihmisiä, mikä onnistuikin mielestäni kohtuullisesti. Haastateltavat olivat eri paikkakunnilta, eri koulutus- ja ammattitaitaisia. Sukupuolijakauma oli kaksi naista ja kolme miestä. Haastateltavista osa oli rutinoituneita rikos- ja oikeusjuttujen ja/tai iltapäivälehtien lukijoita. Osa luki etenkin ensin mainittuja harvemmin (taulukko 1).

Taulukko 1. Tutkittavat vastasivat lukutottumuksistaan asteikolla 1–7, missä 1 on harvoin ja 7 joka päivä. Taulukossa tulosten, joissa suurin vaihteluväli oli 3–7, keskiarvot.

Kysymys	Vastausten keskiarvo
Kuinka usein luet uutislehtiä?	6,4
Kuinka usein luet Iltalehteä?	6,2

Kysymys	Vastausten keskiarvo
Kuinka usein luet rikos- ja oikeusuutisia?	4,4
Kuinka kiinnostunut olet rikos ja oikeusuutisoinnista?	5,3

Ikäjakama olisi voinut olla laveampi, mutta käytännön syistä en saanut kaikkia muuttujia onnistumaan. Nyt kaikki ovat 35–45-vuotiaita. Listaan seuraavaksi tutkimukseen osallistuneet haastateltavat:

- Haastateltava 1. Helsinkiläinen alempi toimihenkilö, koulutustausta: ammattikoulu, mies.
- Haastateltava 2. Helsinkiläinen työntekijä, ammattikoulu, mies.
- Haastateltava 3. Pirkanmaalainen opiskelija, ylioppilas, mies.
- Haastateltava 4. Uusimaalainen alempi toimihenkilö, ylempi korkeakoulututkinto, nainen.
- Haastateltava 5. Keski-suomalainen työntekijä, alempi korkeakoulututkinto, nainen.

4.3 Analyysi

Jouni Tuomi ja Anneli Sarajärvi (2018, 119) päätyvät siihen johtopäätöksen, että sisällönanalyysi ja sisällön erittely ovat eri asioita, vaikka niitä usein käsitellään synonyymeinä. Sisällön erittely pyrkii kvantifioimaan aineistoa, kun sisällönanalyysissä aineistoa pyritään kuvaamaan sanallisesti (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 119.)

Koska hankin aineistoa kahdella eri tavalla, ensin testauksella ja sitten haastattelulla, päädyin tekemään analyysia myös kahdella eri tapaa. Testauksen osalta menetelmä oli lähempänä erittelyä kuin analyysia – haastattelun osalta päin vastoin. Kvantifioivaa erittelyä voidaan kuitenkin käyttää sisällönanalyysin osana (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 119). Niinpä voitaneen sanoa, että käsittelen aineiston sisällönanalyysin keinoin. Pyrin soveltamaan laadullisen aineiston analyysitapoja menemättä kovin syvälle erilaisten menetelmien kategorioihin,

vaan sovelsin menetelmiä kulloinkin tarkoituksenmukaisimmalta tuntuvalta tavalla.

Lukijatestauksen osalta tein erittelyn tyypittelemällä haastateltavien vastaukset aineistossa havaittuihin ongelmakohtiin. Tällä tavoin pystyin saamaan ongelmista suht vähällä vaivalla monipuolisen kuvan (vrt. Eskola & Suoranta 1998, 181). Kun sain vastaukset tyypiteltä eri laisiin luokkiin, kvantifioin vastaukset. Tällä tavoin sain kokonaiskuvan aineistona olleiden artikkelin ongelmakohdista.

Haastatteluosuudet litteroin ja teemoittelin etsimällä ensin aineistoista toistuvia avainsanoja. Niiden avulla pyrin nostamaan esiin haastateltavien vastauksissa toistuvat teemat. Tällä tavoin sain löydettyä tutkimusongelman kannalta käytännöllisesti olennaiset vastaukset ja mahdollisia ratkaisuja artikkeliaineiston ongelmakohtiin (vrt. Eskola & Suoranta 1998, 178).

Lopulta pyrin saamaan haastatteluaineistosta kokonaiskuvan tutkimusongelmaan yhdistelemällä sekä lukijatestauksen että haastatteluosuuksien vastaus-ten analyysia. Tavoite oli löytää yhteneväisyyksiä kahdella eri aineistonhankinta ja -analyysimenetelmällä toteutetusta osuudesta. Opinnäytetyön tulosten tulkinta keskittyykin juuri niihin kohtiin, joissa haastattelujen vastaukset tukivat lukijatestauksen kvantifioituja tuloksia. Näin koen saaneeni suppeasta vastaajajoukosta irti mahdollisimman syvän lopputuloksen.

5 Tulokset

Tässä luvussa käyn läpi opinnäytetyön tutkimustulokset ensin helppolukuisuuden ja sitten ymmärrettävyyden näkökulmasta. Sen jälkeen kiinnitän huomiota haastatteluissa esiin nousseisiin parannusehdotuksiin ja lopuksi tiivistän esiin nousseet seikat huoneentauluksi.

5.1 Helppolukuisuus

Pyysin haastateltavia lukemaan kaksi neljästä tutkimukseen valikoidusta jutusta (liite 1). Alun perin ajatuksenani oli, että olisin seurannut vierestä lukemista ja mahdollisten ongelmakohtien ilmaantuessa näistä olisi voitu keskustella. Tuo tapa on kuitenkin aika kaukana siitä, miten lehtijuttuja normaalisti luetaan, joten luovuin ajatuksesta. Sen sijaan päädyin siihen, että tutkittavat saivat lukea jutut omassa rauhassaan ja tehdä niihin merkintöjä niin, että se häittäisi mahdollisimman vähän lukemiskokemusta.

Tehtävänanto noilta osin oli seuraavanlainen:

Lue materiaaliksi saamasi uutisartikkelit, kuten lukisit uutisia normaalisti. Lue tässä tapauksessa kuitenkin artikkelit loppuun asti, vaikka tutkimustilanteen ulkopuolella jättäisit sen kesken.

Samalla, kun luet artikkelia, merkkaa niihin näkyviin kaikki kohdat, joissa lukemisesi häiriytyy tai keskeytyy. Esimerkiksi jos jouduit palaamaan jutussa taaksepäin kertauksen vuoksi, jouduit lukemaan kyseisen kohdan kahteen kertaan, jos et ymmärtänyt, mitä kyseisessä kohdassa tarkoitetaan tai jos mielestäsi käytetty kieli oli outoa, kankeaa, häiritsevää, virheellistä tai huonoa. Käytännössä siis kaikki, mikä häittää sujuvaa lukukokemusta.

Merkkaa mieluummin liian usein kuin liian harvoin. Jos siis mietit, että olisiko jokin sellainen kohta, niin se todennäköisesti on.

Kaikki tutkittavat ymmärsivät tehtävänannon hyvin ja vastaukset olivat relevantteja. Siinä, kuinka usein ongelmakohtia oli merkattu, näkyi vaihtelua. Osa kävi jutut läpi erittäin tiheällä kammalla, kun osalla merkattuja kohtia oli vähemmän. Silti niitä löytyi useita kaikilla. Kuvassa 3 on esimerkki tutkittavasta, joka löysi runsaasti merkattavaa.

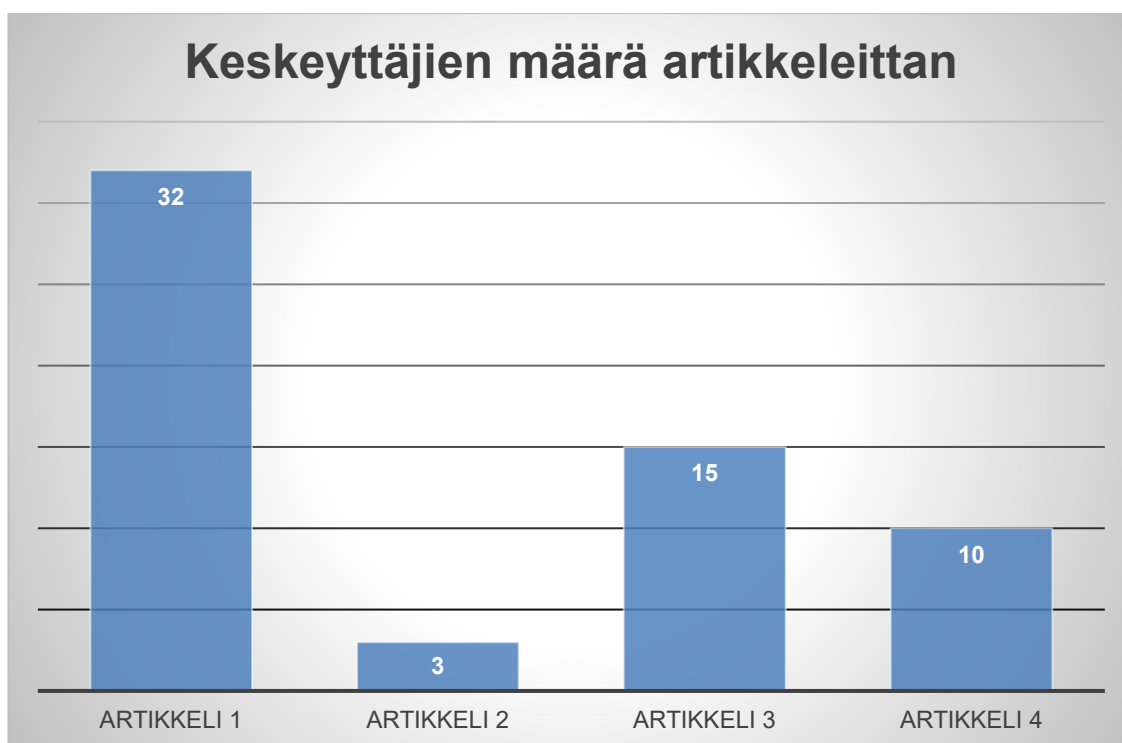
Kävin haastateltavien kanssa läpi heidän tekemänsä merkkaukset kohta kohdalta ja he saivat perustella mikä niissä oli ollut vaikeaa. Tuon jälkeen tyypittelin kohdat erilaisiin kategorioihin sen mukaan, miten haastateltavat tilannetta kuvailivat. En siis tehnyt tyypittelyä etukäteen itsenäisesti, vaan ”lennosta” vastausten perusteella. Lopuksi yhdistelin joitain samankaltaisia kategorioita. Yksi merkkkaus saattoi myös sisältää ongelmia useammassa eri kategoriassa.

Kuva 3 Haastateltava 2 löysi runsaasti keskeyttäjiä artikkelista 1.

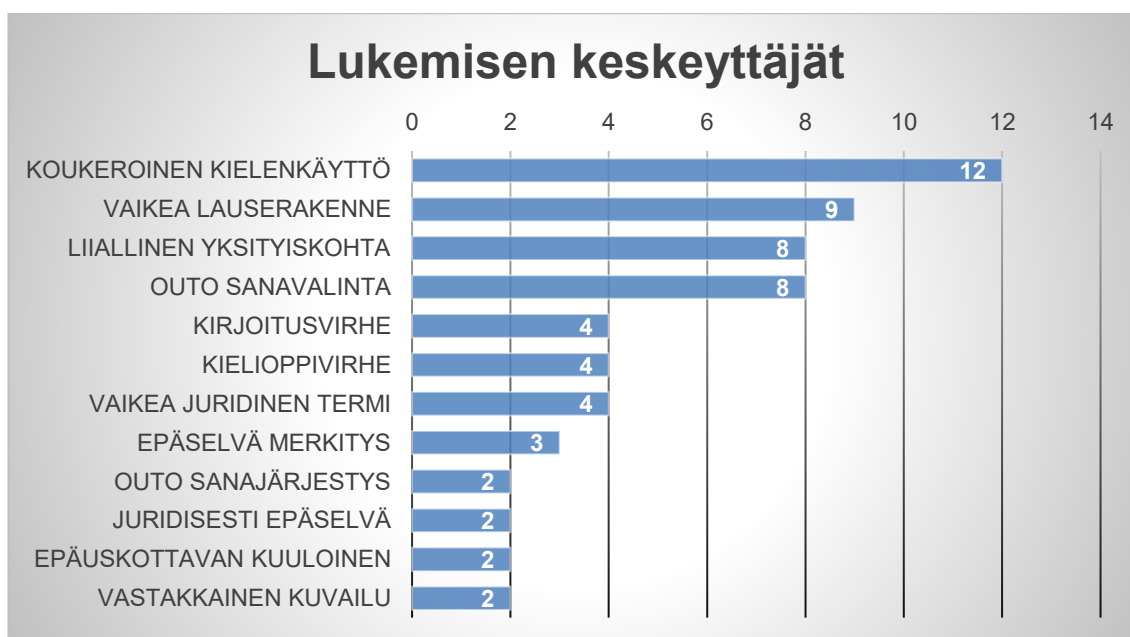
Erilaisia kategorioita löytyi lopulta 12. Puhun näistä merkatuista kohdista jatkossa termeillä ongelmakohdat ja lukemisen keskeyttäjät.

Koska aineiston ja vastaajien määrä oli suhteellisen suppea, päädyin aineistoa tulkitessa laskemaan kaikki lukemisen keskeyttäjät yhteen riippumatta vastaajasta tai siitä, mistä artikkelista ne ovat peräisin. Olihan tavoitteena perehtyä nimienomaan Iltalehden oikeusuutisointiin kokonaisuutena. Juttujen välillä oli kuitenkin merkittävää vaihtelua (kuva 4). Päällimmäisin havainto oli, että uutismaisesti kirjoitettu artikkeli 2 oli vastausten perusteella helppolukuisin. Muissa jutuissa keskeyttäjiä oli enemmän. Haastateltavat eivät kuitenkaan lukeneet aina keskenään samoja juttuja, joten keskeyttäjien määrää artikkeleittain vertailemalla ei kannata tehdä kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Keskeyttäjien merkkauksessa kun oli voimakasta vaihtelua haastateltavasta riippuen.

Kuva 4. Artikkelissa 1 oli selvästi eniten lukemisen keskeyttäjiä.

Kun lähdin tekemään opinnäytetyötä, oletukseni oli, että juridiset termit ja juristen seikkojen avaaminen tuottaisi eniten hankaluuksia. Pyrin valikoimaan juttuja sen mukaan, että tällaisia termejä ja kuvailuja niistä myös löytyisi. Totuus oli kuitenkin toinen. Kahdestatoista kategoriasta vain kaksi oli juridisia (kuva 5), ja niihin osuvia vastauksia oli verrattain vähän. Sen sijaan muut kielelliset seikat aiheuttavat lukemisessa paljon enemmän keskeytyksiä. Eniten lukemista hankaloittivat koukeroinen kielenkäyttö sekä vaikeat lauserakenteet.

Kuva 5. Koukeroinen kielenkäyttö oli yleisin lukemisen keskeyttäjä haastattelujen perusteella.

Kuten kuvasta 3 näkyy, epäselvät juridiset kohdat keskeyttivät lukemisen vain harvoin. Pääasialliset ongelmakohdat ovat epäonnistumisia hyvän lehtikielen kirjoittamisessa. Hyvän journalistisen tekstin pitäisi olla luistavaa, helppoa ja siinä pitäisi välttää pitkiä useamman lauseen virkkeitä (Suhola ym. 139). Nyt juuri nämä kohdat aiheuttivat ongelmia, kun koukeroinen kielenkäyttö ja vaikeat lauserakenteet keskeyttivät sujuvan lukukokemuksen. Kategorian *vaikea lauserakenne* vastauksissa suuressa osassa oli kyse juuri liian pitkistä virkkeistä. Esimerkiksi seuraavan virkkeen merkkasi keskeyttäjäksi kaksi haastateltavaa:

Tunnetusti myöskään se, ettei henkilöllä ole ajo-oikeutta, ei tarkoita sitä, etteikö hän todellisuudessa voisi ajaa autoa (Artikkeli 1).

Näin yksi vastaajista perustelee merkkaustaan:

On niin paljon pilkkuja ja muita, että piti katsoa uudestaan (Haastateltava 2).

Kohdan olisi kieltämättä voinut kirjoittaa selkeämminkin. Toisaalta voi myös hyvin kysyä, onko sen paikka lainkaan uutistekstissä. Kyseinen neljän lauseen virke kun lopulta selventää itsestäänselvyyksiä.

Haastatteluiden perusteella luettavuus heikkeni jutuissa, joissa oli paljon yksityiskohtia ja tarinallista kerrontaa. Kiinnostava kysymys onkin, aiheuttaako tarinallisuus itsessään heikompaa luettavuutta vai onko kyseessä sen epäonnistunut toteutus?

Lauri Kotilainen toteaa kirjassaan *Parempi lehtijuttu* (2003, 21), että tarina on lehtijutulle välttämättömyys, jotta se tavoittaa lukijansa. Tarinallisuus journalismissa voi lopulta tarkoittaa jopa uutiskielen – tai vähintään sen rakenteiden – hylkäämistä.

Narratiivista journalismia kirjoittavat toimittajat kertoivatkin, että he näkevät muodon alisteiseksi sisällölle. Klassinen uutiskerronnan rakenne, jossa tärkein kerrotaan ensin ja taustat lopussa käännetään monesti pääläelleen. (Saarikoski 2019, 78.)

Tämän opinnäytetyön aineiston esimerkkijutut eivät olleet kokonaisuuksina tarinallista journalismia, vaan niissä käytettiin tarinallisia elementtejä tehokeinoina. Esimerkiksi artikkelissa 1 uutistekstiä rikastetaan yksityiskohtien kautta kertomalla esimerkiksi, kuinka onnettomuuteen joutunut ”iso ja raskas Volvo V90 -henkilöauto katkaisi yhden pienen koivun ja pysähtyi lopulta toisen runkoon”. Jutussa on paikoin muutenkin dramaattista kerrontaa ja rakenne etenee osin kronologisesti eikä täysin klassisen uutiskerronnan rakenteen mukaan. Itse kerrottu tapahtumasarja, eli kuolemaan johtanut auto-onnettomuus ja sitä edeltänyt ryöstö tapahtuivat kolme vuotta ennen uutisen kirjoittamista. Varsinainen uutinen on tapahtumista langetettu käräjäoikeuden tuomio, jonka myötä tapauksesta selvisi runsaasti yksityiskohtia. Käräjäoikeuden käsittely ja päättely tapahtumista on kirjoitettu osin kronologisen kerronnan väliin sekä jutun loppuun.

Kahden genren sekoittuminen, eli tässä tapauksessa kerronnan vaihtelu tarinallisen uutiskielen ja juridisvaikutteisien uutiskielen välillä tuntuu olleen lukemista

hankaloittanut tekijä (kuva 6). Haastateltava 2:n mukaan ”narratiivista toiseen siirtyminen” vaikutti sekavalta ja teki jutusta ”sillisalaattia”. Haastateltava 4 kiinnitti huomioita artikkelin kieleen ja toivoi, että se olisi ollut joko kokonaan ”kirjakielisemmin” kirjoitettu tai vastaavasti vielä ”raflaavammin”, jos sitä haettiin. Narratiivin vaihtuminen tarinallisesta kertomisesta oikeustekstin referointiin siis vaikutti myös jutun kieleen.

”Ottakaa auto!”

Ystävykset ja rikoskumppanit olivat noin tuntia aiemmin ryöstäneet saman taksiauton Turun linja-autoaseman luona. He olivat tilanneet auton miehen asunnolle kertoen aikovansa rautatieasemalle.

Kaksikolla oli miehen kertoman mukaan todellisuudessa yhteinen suunnitelma ryöstää taksiauto ja lähteä sillä ajoon. Varsinais-Suomen käräjäoikeuden viime viikolla antamasta tuomiosta käy ilmi, että kummallakin oli ollut henkistä ahdistusta ja kyse olisi ollut itsetuhoisesta ajelusta.

Matkalla linja-autoaseman kohdalla kuljettajan vierellä istuva nainen ilmoitti, että hänellä on paha olo. Kuljettaja pysäytti päästääkseen naisen ulos.

Kuva 6. Tapahtumakerronnan välissä olleet juridiset kuvailut heikensivät lukukokemusta artikkelissa 1. Merkkaukset kirjoittajan.

Artikkeli 1 keräsikin huomattavan määrän lukemisen pysäyttäjiä. Syitä oli erilaisia, mutta kokonaisuutena voinee todeta, ettei ongelma ollut tarinalliset elementit itsessään vaan niiden epäonnistunut käyttö. Haastateltavien mukaan olisi ollut parempi, että tarinallinen osuus olisi ollut yhtenäinen ja juridiset seikat jutussa erikseen. Genrejen sekoittuminen teki kielestä epäyhtenäistä ja jutusta vaikealukuisen.

Epätyypillisten rakenteiden lisäksi liialliseksi koettu yksityiskohtaisuus heikensi lukukokemusta. Tarinallisuus usein edellyttää runsasta yksityiskohtien käyttöä, minkä avulla tarinaa kuljetetaan eteenpäin (Nikola 2012, 57). Toisaalta Kotilainen (2003, 28) toppuuttelee tarinankerronnassa liiallisesta ”lörpöttelystä”, ja toteaa että hyvä journalistinen tarinakin on naseva.

Kolmesta terroristirikoksista syytetystä miehestä kertova artikkeli 3 perustui muista poiketen poliisin esitutkimateriaaliin sekä vähäisemmässä määrin oikeuden asiakirjoihin. Esitutkimateriaali on tyypillisesti huomattavasti runsaampaa ja yksityiskohtaisempaa kuin tuomareiden kirjoittamat tuomiot. Tässä tapauksessa materiaalista oli poimittu syytettyjen välinen viestittely, johon juttu perustuu. Artikkelin on osa uutisointia, jossa aiheesta tehtiin useita juttuja. Niinpä kyseinen artikkeli menee varsin yksityiskohtaiselle tasolle viestien sisällöstä - jopa niin, että tapauksen varsinaisen merkitys saattaa hämärtyä.

Haastateltava 4 kertoi, ettei enää ollut juttua lukiessa varma siitä, miten asiat liittyivät toisiinsa. Artikkelin aihe oli epäilty terrori-iskujen valmisteluun liittyvä viestittely. Siinä kuitenkin kerrottiin myös muusta viestinvaihdosta, esimerkiksi telttaretken suunnittelusta ja kadonneesta levystä (kuva 7). Näitä sivupolkuja oli artikkeliin kirjoitettu todennäköisesti mielenkiinnon lisäämiseksi. Ratkaisu kuitenkin aiheutti hämmennystä ja vaikeutti lukemista. Lisäksi jutussa esiintyvät kolme syytettyä oli eroteltu syntymävuosiensa perusteella, mikä myös hankaloitti sujuvaa lukukokemusta. Haastateltava 3 piti niin ikään juttua osin vaikealukuisena samoista syistä. Havaintona oli, että juttu herätti osin enemmän kysymyksiä kuin antoi vastauksia, kun kerrottujen tapahtumien yhteys ei ollut selkeä. Vaikuttaakin siis siltä, että liian yksityiskohtiin menevää kerrontaa hämärsi varsinaista sisältöä. Tätä tukee havainto, että tässäkin jutussa keskeyttäjiä löytyi useita.

Kaikki ei kuitenkaan ollut hyvin, kun miehet suunnittelivat tapaamista. Epäillyltä päätekijältä oli kadonnut aikaisemmassa yhteisessä tapaamisessa Lahdessa levy, josta hän ilmeisesti piti kovasti.

Kyseessä oli pahamaineisen Goatmoon-bändin levy, jossa oli bändin ainoan jäsenen nimikirjoitus. Goatmoon on yksi Suomen tunnetuimmista kansallissosialistisista black metal eli NSBM-bändeistä.

From: [REDACTED]

jos en löydä sitä goatmoon finnish steel storm cd:tä ens suursiivoukses ni sit on varmaa että joku on sen taältä varastanu

Status: Read

19/05/2022 13.07.29(UTC+0)

Pääepäillyltä katosi cd-levy. POLIISIN ESITUTKINTAMATERIAALI

Kun nuorempi kysyi, kuka voisi olla niin kotirosvo, nimesi päätekijänä pidetty neljä ihmistä, joista viestittelykaveri oli yksi.

Nuorempi lupasi, että päätekijä saisi katsoa hänen kämppänsä läpi, jotta näkisi, ettei hänellä ole levyä. Hän olisi harmissaan, että nimikirjoituksella varustettu levy oli varastettu.

Kuva 7. Terrorismirikoksia käsittelevässä jutussa käydään tarkasti läpi kadonneen levyn kohtaloa.

Tiivistetysti voi siis todeta, että tarinallisuuden tehokeinoja, kuten vaihtelevia rakenteita ja yksityiskohtiin menevää kerrontaa on syytä harkita tarkoin. Lukukokemus kärsii, jos perinteisestä uutiskerronnasta poikkeava artikkeli ei ole taiten laadittu.

Tarkastellaan seuraavaksi artikkelia, joka tuntui miellyttäneen lukijoita. Suoraviihaisesti kirjoitettu artikkeli 2 oli haastateltavien mielestä helppolukuinen ja sujuva. Sen keskeyttäjinä oli lähinnä kirjoitusvirhe ja vaikeaselkoiseksi koettu termi. Jutun rakenne ei ole uutistyyppillinen kärjellään seisova kolmio, mutta yksinkertainen se on. Artikkelin leipätekstissä kerrotaan ensin kronologisesti tuo-

mioon johtaneet tapahtumat ja osapuolten kannat, eli kertoelma ja lopuksi oikeuden ratkaisu perusteluineen (kuva 8). Näin ollen se mukaillee rakennetta, jolla tyypilliset kärjäoikeuden tuomiot kirjoitetaan. Kolmio seisoo siis kantillaan.

Naisen mukaan hänen veljensä oli kehitysvammastaan huolimatta ollut mukana maatalan toiminnassa aina siihen asti kun oli muuttanut pois. Lääkärilausunnon mukaan mies ei kuitenkaan ymmärtänyt rahan arvoa.

Nainen ei ollut veljensä edunvalvoja, eikä hän pitänyt kuittien säilyttämistä tarpeellisena. Rikossyytteen vuoksi perheen maatila oli asetettu vakuustakavarikkoon eikä naisella ollut omien sanojensa mukaan pankkitilillään ylimääräisiä varoja.

Ei oikeutta

Kärjäoikeus katsoi, että naisen on täytynyt ymmärtää, että perintönä saatu huomattava summa rahaa kuuluu perinnön saajalle, eikä sitä tule käyttää ylimääräisiin kuluihin.

Oikeus katsoi, että veljen varallisuus oli tarkoitettu vain hänen omiin tarpeisiinsa.

Oikeus piti kavallusta törkeänä ja katsoi teon aiheuttaneen huomattavaa vahinkoa veljelle, joka ei kyennyt ymmärtämään varojensa tarkoituksenmukaista käyttöä.

Kuva 8. Artikkelissa 2 kirjoitetaan vastaajan kanta ennen oikeuden tuomiota.

Jos juttu olisi tehty perinteistä uutisrakennetta noudatellen, siinä olisi kirjoitettu ensiksi uutinen, eli annettu tuomio ja siihen johtanut rikos. Sen jälkeen tapahtumia olisi taustoitettu oleellisesta vähemmän merkitykselliseen. Tässä tapauksessa perinteinen uutisrakenne ilmeni kuitenkin otsikosta, ingressistä ja kuvatekstistä, joista uutisen kärki ilmeni perinteiden mukaisesti. Tuomiota noudatteleva rakenne vaikutti vain leipätekstiin.

Lukijatestauksen perusteella leipätekstin rakenne kuitenkin vaikutti helppolukuiselta ja haastattelujen perusteella myös miellyttävältä. Rakenteen voi myös todeta ylläpitävän jännitettä, sillä loppuun on jäänyt oleellista tietoa. Kärjäoikeuden ratkaisun ydin tosin selviää jo otsikosta, ingressistä ja kuvatekstistä (kuva 9).

Sisko käytti veljensä perinnön maatilan tarpeisiin - Lopulta veljellä ei ollut varaa edes talvitakkiin

Oikeus piti tekoa törkeänä.

Kehitysvammaisen veljensä varoja käyttänyt nainen tuomittiin törkeästä kavalluksesta. INKA SOVERI

Joonas Alanne

Maanantai 6.11.2023 klo 20:31

Yleinen edunvalvoja sai vuonna 2019 kiireisen tehtävän: Perhekotiin sijoitetulla kehitysvammaisella miehellä ei ollut kunnollisia talvivaatteita.

Edunvalvoja antoi ensin maksusitoumuksen vaatteiden hankkimiseksi ja ryhtyi sitten selvittämään miehen raha-asioita.

Kuva 9. Uutinen käy ilmi otsikosta, ingressistä ja kuvatekstistä. Leipäteksti alkaa kronologisella kerronnalla.

Tässä tapauksessa voi siis todeta oikeuskielen ”vuotaneen” uutiskieleen, mutta hyvin lopputuloksin. Kahden genren sekoittuminen ei siis automaattisesti ole ongelmallista. Vaikka tuomiot ja lehtiartikkelit toteuttavat eri funktiota, löytyy niiden tavoitteista kuitenkin myös yhteneväisyyksiä. Itä-Suomen hovioikeuden presi-

dentin Antti Savelan mukaan (2022) tuomion pitää olla ymmärrettävä maallikolekin ja tekstiä on kirjoitettava vastaanottajaa, eli ensi sijassa asianosaisia ajatellen. Savela jatkaa, että tuomiot ovat aina myös viestintää ja niitä arvioidaan julkisuudessa. Samat argumentit pätevät journalismissakin, joskin kohderyhmissä on eroavaisuuksia.

Varsinaisia kirjoitus- ja kielioppivirheitä oli juttuihin jäänyt, muttei hälyttävää määrää. Suurin osa ei ylipäänsä keskeyttänyt niihin lukemista, vaan etenkin kirjoitusvirheistä tulleet merkkaukset olivat kahdelta vastaajalta (haastateltava 1 ja 2) peräisin.

Harvinaisemmissa kategorioissa oli sellaisia kuin epäuskottavan kuuloinen ja vastakkainen kuvailu. Ensin mainittuun kategoriaan kuului kohta artikkelissa 4, jossa kollega kertoi oikeudenkäynnissä korjanneensa siivoojan työn jälkiä “ainakin 500 kertaa”. Jutun kannalta kyseessä oli fakta, sillä tällaista oli todellakin väitetty oikeudessa – oli väite totta tai ei. Sujuvan lukukokemuksen kannalta kyseinen yksityiskohta kuitenkin oli kuitenkin haitallinen, sillä se jätti haastateltavan 2 pohtimaan, voiko väite pitää paikkaansa.

5.2 Ymmärrettävyys

Pyysin haastateltavia vastaamaan kysymyksiin jutun sisällöstä, jotta sain käsityksen siitä, ovatko he ymmärtäneet juttujen olennaisen sisällön. Pääsääntöisesti kaikki kokivat ymmärtäneensä juttuja, mutta joitain hankaluuksiakin oli.

Yksi tehtävistä oli kertoa parilla kolmella lauseella jutun olennainen asiasisältö. Tähän kaikki tiivistivät lukemansa aivan oikein, mutta vaihtelua oli siinä, mitä kukin nosti olennaiseksi. Esimerkiksi artikkelin 1 kohdalla osa korosti tehtyä rikosta ja siitä annettua tuomiota. Osa taas korosti tarinaa ja sitä, miten tuomioon johtaneet tapahtumat etenivät. Kahden eri narratiivin yhdistäminen siis saattaa luoda jakoa siinä, miten juttuja luetaan.

Kaikkien juttujen kohdalla kysyttiin, syyllistykö joku tapauksessa rikokseen. Tässä kohtaa hankaluutta tuotti artikkeli 4, joka käsitteli palkkariitaa koskevaa

oikeudenkäyntiä ja sen tuomiota. Kaikki jutun lukeneet vastasivat, että työnantaja syyllistyi rikokseen. Näin ei kuitenkaan ollut eikä oikeudessa ylipäänsä puitu rikosasiaa. Jutussa kuitenkin todettiin, että ”työsuhde oli päätetty syrjivin perustein”. Työsyrjintä on rikoslaisissa mainittu syrjinnän muotona (Rikoslaki 11 luku 11 § 5 mom.), mikä saattoi osaltaan hämätä lukijaa.

Vastaajilta kysyttiin myös, minkä takia kukin juttu on ollut ajankohtainen sen julkaisuhetkellä. Kolme artikkelista perustui tuomioistuinten ratkaisuihin ja yksi oli vasta käsittelyssä. Oletin, että tämä saattaisi aiheuttaa sekaannusta, sillä juutuissa asiat kerrotaan monesti tapahtumat edellä ja varsinainen tuomio vasta lopussa. Tapahtumista voi olla jopa vuosia aikaa, kuten artikkelin 1 kohdalla olikin. Tästä huolimatta tutkittavat ymmärsivät ajankohtaisuudet aivan oikein yhtä vastausta lukuun ottamatta. Haastateltava 1 osasi jopa erottaa sen, että yhden artikkelin kohdalla ajankohtaisuus tuli hovioikeuden tuoreesta tuomiosta ja toisen kohdalla siitä, ettei hovioikeus tuoreella ratkaisullaan ottanut asiaa käsiteltäväkseen. Kyseinen haastateltava kertoikin taustatiedoissaan lukevansa varsin paljon rikosuutisia.

Kuten mainittua, juridisesti vaikeaa kerrontaa tai termistöä oli lukemisen pysäyttäjissä vähän. Sellaiset termit kuin *vakuustakavarikko* ja *aineettoman vahingon korvaus* keskeyttivät lukemisen. Molemmissa tapauksissa haastateltavat kuitenkin ymmärsivät mistä on kyse pysähdytyään miettimään. Artikkelissa 1 lukemisen keskeytti kohta, jossa tuomiolauselmassa kerrottiin, että ”ehdollisen tehosteeksi oikeus määräsi yhdyskuntapalvelua”. Tässä tapauksessa ei olisi muutoin ollut epäselvää, mutta tehosteeksi-sana oudoksutti haastateltavaa 5 ja aiheutti keskeytyksen. Kyseessä onkin toimittajan pyrkimys elävämpään kielenkäyttöön. Todennäköisesti lopputulos olisi ollut parempi, jos termi olisi korvattu tylsemällä mutta luettavammalla sanalla *lisäksi*.

Haastattelujen lopussa oli lyhyt kolmen kohdan ”tietovisa”, jossa kysyin, mitä kolme oikeusuutisissa yleisesti käytettävää termiä tarkoittavat. Termit olivat *vastaaja*, *asianomistaja* ja *kantaja*. Kyseessä on siis oikeudenkäynnin erilaiset asianomaiset. Vastaaja on henkilö, johon niin siviili- kuin rikosoikeudenkäynnissä

vaatimukset kohdistuvat (Tieteen termipankki 2013b). Asianomistaja puolestaan on rikosoikeudenkäynnissä rikoksella loukattu taho, eli käytännössä uhri (Tieteen termipankki 2015). Kantaja tarkoittaa asiansa tuomioistuimen ratkaistavaksi saattavaa tahoja (Tieteen termipankki 2013a). Lehtitekstissä kyseessä on useimmiten riita-asioista, joissa kantaja esittää vaatimuksia vastaajalle.

Yksikään haastateltavista ei osannut vastata täysin oikein. Kolme tiesi termeistä kaksi, yksi ei yhtään ja yksi yhden. Käytännössä sudenkuoppana oli kantaja-termi, joka on jutuissa selvästi harvinaisempi kuin vastaaja ja asianomistaja. Tämä johtuu siitä, että oikeusuutisoinnista huomattavan suuri osa keskittyy rikosasioihin, joissa kantaja-termiä ei käytetä. Lisäsin tarkoituksella testiin haastetta kysymällä kantaja-termin kahden muun välissä.

Vaikka vastaaja ja asianomistaja olivat suurimmalle osalle tuttuja sanoja, joutuivat kaikki haastateltavat pohtimaan hetken, ennen kuin osasivat kertoa, mitä termit tarkoittavat. Suppean otoksen vuoksi tästä ei kannata tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä, mutta uutisissa välillä käytetty tapa määritellä termit niitä ensi kertaa käytettäessä tuntuu järkevältä. Etenkin riitaoikeudenkäyntejä koskevissa uutisissa termistö saattaa olla vieraampaa.

Ymmärrettävyyttä pohtiessa on syytä kiinnittää huomiota myös kohdeyleisön oletettuun osaamiseen. Kaikki tutkittavat kertoivat lukemisen jälkeen, että kokivat ymmärtäneensä jutut. Eräs haastateltavista, joka lukee osallistujista vähiten iltpäivälehtiä tai rikosuutisia, kertoi kuitenkin vaikeuksia olleen:

En hirveästi ole tällaisia juttuja lukenut, niin piti vähän käyttää aivonystyröitä, että kukas tässä on syytetty ja kuka on mitäkin. Ehkä jos näitä lukisi enemmän niin voisi olla termit paremmin hallussa. (Haastateltava 4).

Journalistista tekstiä kirjoittaessa on aina syytä kiinnittää huomiota yleisöön, eli lukijaan (Kotilainen 2003, 21). Mitkä ovat tietämyksen lähtökohdat, jotka voi lukijalla olettaa olevan? Kun kyseessä on oikeusjournalismin kaltainen erikoisnastoa sisältävä genre, kannattaa pohtia, kirjoitetaanko juttuja aihetta aktiivisesti seuraaville vai ns. Pihtiputaan mummolle. Tämän tekee haastavaksi se,

että uusimpien viestintäteorioiden mukaan ei ole yhtä kattavaa yleisöä, vaan niitä on monia (Suhola ym. 2005, 31). Jääkin siis toimitusten tai viime kädessä toimittajien päätettäväksi, kuinka paljon ja kuinka usein mitäkin erikoistermejä avataan lukijoille ja miten kieltä käytetään.

Iltalehden kaltaisen valtakunnallisen uutismedian kohdalla voi todeta, että lähtökohtaisesti yleisöksi käsitetään aivan kaikki suomalaiset, myös se kuuluisa Pih-tiputaan mummo. Vastaavan päätoimittajankaan mukaan lehdellä ei ole erillisiä kohderyhmiä (Arola 2023). Samalla voi kuitenkin olettaa, että rikosuutisilla on oma vannoutunut lukijankuntansa, jolle juridinen termistö on tutumpaa. Esimerkiksi true crimen suurkuluttajat voivat olla tällaisia.

Tämän opinnäytetyön suppean otannan perusteella voi todeta, että ymmärrettävän tekstin tuotannossa on onnistuttu kohtalaisesti kaikkien lukijoiden kohdalla. Rikosgenreen paremmin perehtyneiden suhteen tulokset olivat parempia.

Yksi tehtävistä haastateltaville oli ottaa kantaa viiteen väitteeseen kunkin luetun jutun sisällöstä heti lukemisen jälkeen (taulukko 2). Vastaukset tuntuvat vahvistavan analyysissä todettua. Liiallinen yksityiskohtien käyttö ja juttujen pituus haittasivat muutamaa lukukokemusta. Nämä vastaukset koskivat artikkeleita 1 ja 4. Toisaalta vaikea termistö ei juurikaan muodostunut ymmärrettävyyden esteeksi. Kaiken kaikkiaan haastateltavat olivat harvassa tapauksessa samaa mieltä väitteiden kanssa.

Taulukko 2. Haastateltavat vastasivat viiteen väittämään kustakin lukemastaan jutusta.

Väite	Samaa mieltä olevien määrä
Artikkeli ei käsitellyt minua kiinnostavaa aihetta	3
Artikkelin termejä ei avattu tai selitetty tarpeeksi hyvin	1
Jos artikkelin termistöä olisi selitetty paremmin, olisin ymmärtänyt uutisen paremmin.	-

Väite	Samaa mieltä olevien määrä
Artikkeli oli liian tiivis ja siitä puuttui olennaisia asioita.	-
Artikkelissa oli liikaa yksityiskohtia ja se oli liian pitkä.	3

5.3 Parannusehdotuksia

Haastateltavat saivat ehdottaa, että miten heidän mielestään jutuista olisi saanut parempia. Käsittelen nämä korjausehdotukset yleisesti, vaikka haastattelussa parannusehdotukset olivat juttukohtaisia.

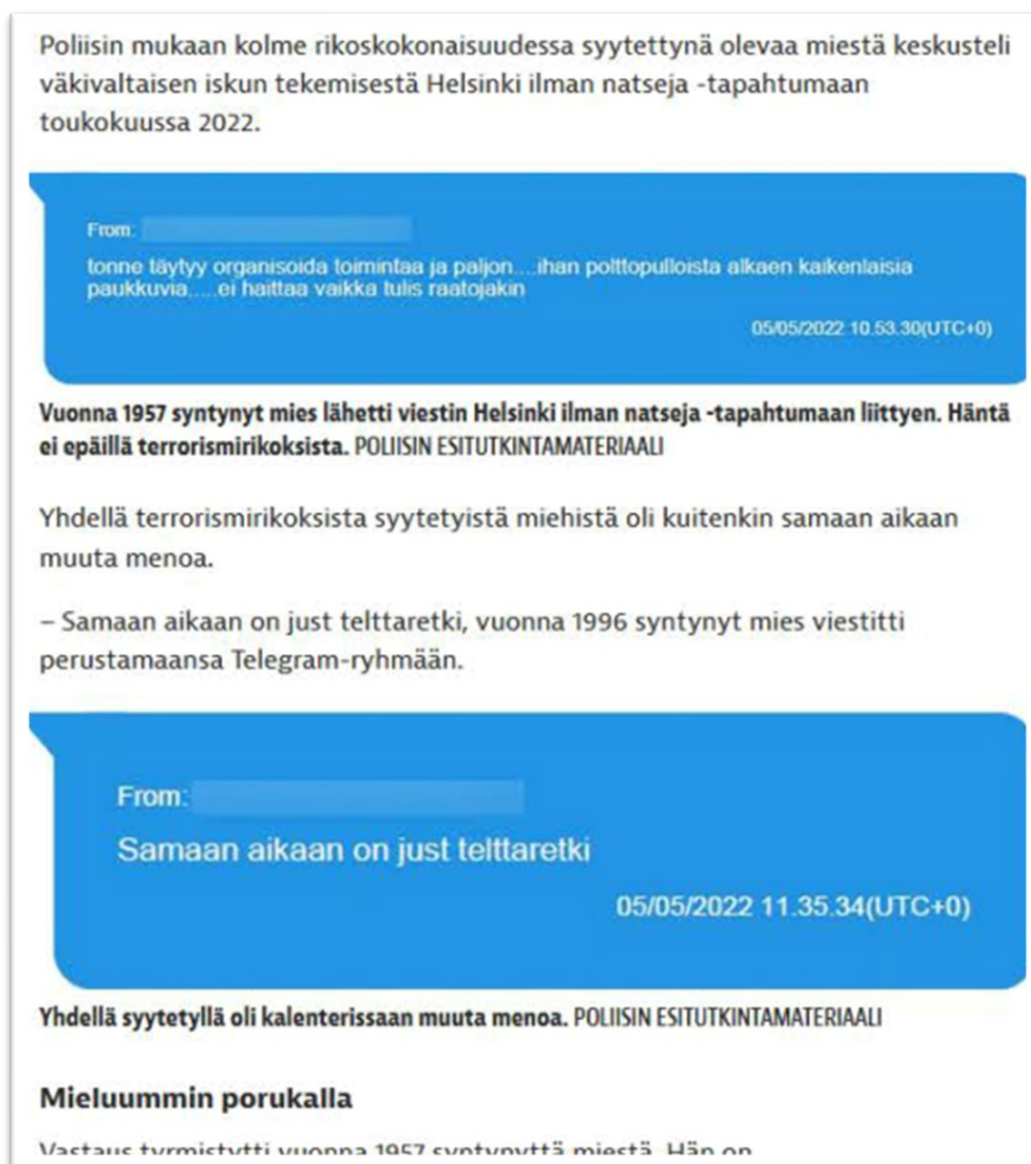
Eniten mainintoja saivat selkeämmät lauserakenteet. Tämä puoli nousi esiin jo lukemisen pysäyttäjiä analysoidessa. Pitkät monilauseiset virkkeet olivat monessa tapauksessa sujuvan lukemisen esteenä. Vaikuttaakin siltä, että aineiston perusteella selkeän ja nasevan lehtitekstin kirjoittamisessa ei ollut onnistuttu.

Yleinen lehtitaloissa kuultu fraasi onkin, että piste on paras välimerkki. Näin toteaa myös Lauri Kotilainen (2003, 207) ja huomioi, että töksähtelevää lyhyttä tekstiä ei kannata pelätä. Kannattaa ennemminkin olla huolissaan pitkistä ja polveilevista virkkeistä. Napakan ja selkeän uutistekstin kirjoittamisen pitäisi olla toimittajan työn perustaitoja. Oli mielestäni yllättävä havainto, että tässä epäonnistuminen nousee yhdeksi suurimmaksi lukemisen keskeyttäjäksi ja tärkeimmäksi parannusehdotukseksi. Kiinnostavaa on, onko syynä polveilevaan kielenkäyttöön huolimattomuus kirjoittaessa vai lähdemateriaalin koukeroisen kielen tarttuminen toimittajan kynään. Sen selvittäminen kaipaisi lisää tutkimusta.

Pari haastateltavaa nosti esiin myös oikeudellisen tekstin sijoittamisen jutussa. Toinen piti järkevämpänä, että juridiset elementit olisivat erotettuna muusta kerroinnasta. Kuten aiemmin todettiin, kahden narratiivin yhdisteleminen johti sekavaan lukukokemukseen. Toinen haastateltava puolestaan kaipasi jutun loppuun selkeämmin tuomiolausereferaatin: kuka tuomittiin ja mistä. Käytännössä

näin on yleensä tapana toimia, mutta aineiston perusteella siinäkään ei välttämättä nyt onnistuttu kunnolla. Jatkoehdotuksena voisi olla esimerkiksi tuomiolauselmien erottaminen vaikka faktalaatikkoon. Tätä on tehty muun muassa isoissa tapauksissa, joissa tuomittuja on jopa kymmeniä.

Lisäksi esiin nousi parannusehdotus koskien kuvien sijoittelua. Artikkelia 3 oli kuvitettu kuvakaappauksilla syytettyjen välisestä viestittelystä. Kuvia oli sijoitettu runsaasti tekstin sekaan (kuva 10), mikä tuntui vaikeuttavan lukemista. Haastateltava 4 totesi, että olisi parempi, jos kuvia laitettaisiin useampi peräkkäin eikä ripoteltaisi tekstin väliin. Hän myös toivoi, että ne olisivat paremmin niissä kohdissa tekstiä, joihin ne liittyvät.

Kuva 10. Kuvakaappausten runsas sijoittelu häyttasi sujuvaa lukukokemusta.

Nämä parannusehdotukset ovat mahdollisesti keskenään ristiriitaisia, mutta joka tapauksessa huomionarvoisia.

5.4 Yhteenveto

Päällimmäinen havainto on, että esimerkkijutuissa oli oikeudellisen kerronnan ja juristien termien kanssa vähemmän vaikeuksia kuin selkeän ja ytimekkään uutistekstin kanssa. Esimerkkiartikkelien kieli oli paikoin koukeroista ja, sanavalinnat outoja ja syy-seuraussuhteet epäselviä. Lukijan kannalta oleellinen huomio

on, että jos oikeudelliset seikat aiheuttavat itsessään päänvaivaa, vaikeuttaa koukeroinen kerronta jutun ymmärrettävyyttä entisestään.

Syy ymmärrettävän uutiskielen osittaiseen epäonnistumiseen voi olla siinä, että jäykkä ja vaikeaselkoinen lähdemateriaali vaikuttaa journalistiseen lopputuotteen. Oikeuden asiakirjojen kieli noudattaa eri lainalaisuuksia kuin uutiskieli. Toisaalta havaittavissa oli myös, että juttuja oli pyritty elävöittämään tarinallisen journalismin tehokeinojen, kuten runsaiden yksityiskohtien ja epätyypillisten rakenteellisten ratkaisujen avulla. Tämä teki artikkeleista paikoin vaikeaselkoisempia.

Intertekstuaalisuuden näkökulmasta voi todeta, että kahden tekstilajin (tässä tapauksessa oikeus- ja uutiskielen) sekoittuminen ei automaattisesti ole luettavuuden kannalta huono asia. Vaaran paikka se silti on. Tuomiotekstin rakennetta mukaileva artikkeli voi olla sujuva ja juridiset, harvinaisemmat termit ymmärrettäviä. Tekstilajien sekoittamisessa on kuitenkin oltava tarkkana ja tiedettävä mitä tekee. Erikoiset termit puolestaan pitää pystyä selittämään tai asettamaan kontekstiin niin, että ne ovat ymmärrettävissä.

Kun on tekemisissä potentiaalisesti vaikean aihepiirin ja lukijalle vieraan terminologian kanssa, on syytä kiinnittää erityistä huomioita juttujen selkeään kieleen. Jos tässä epäonnistutaan voi helppolukuisuus kärsiä määräänsä enemmän. Ytimekäs ja sujuva uutiskieli luo tutun ja turvallisen pohjan, jolta oikeudellisten seikkojen sisäistämiseen on helppo ponnistaa. Haastattelujen perusteella esimerkkiartikkeleissa ei ollut täysin onnistuttu tarinallisten elementtien käytössä. Se ei kuitenkaan tarkoita, etteikö se olisi mahdollista. On kuitenkin syytä pohtia, kannattaako siihen ryhtyä, sillä haasteet ovat ilmeiset – etenkin kahta eri narratiivia sekoittaessa. Kärjellään seisova kolmio on lähtökohtaisesti aina hyvä rakenne.

Juridinen termistö tuotti esimerkkiartikkelien ja muun haastatteluaineiston pohjalta vähäistä merkittävämmän määrän hankaluuksia. Haastateltaville syntyi

pääsääntöisesti kuva, että he olivat ymmärtäneet juttujen sisällön. Lähempi tarkastelu kuitenkin paljasti, että jotain oli myös ymmärretty väärin. Oikeusjournalismia kirjoittaessa kannattaakin pitää mielessä, että lähtökohtaisesti lukija voi olla juridisen termistön kanssa tekemisessä ensimmäistä kertaa. Oikeudellisia seikkoja voi olla syytä avata rautalangan avulla ennemmin kuin olettaa, että kylmän lukija tuon tietää. Asiaan liittyvät faktalaatikot voivat hyvinkin olla hyödyksi.

Listaan seuraavaksi kärjekkääseen huoneentaulumalliin haastatteluissa ilmenneitä ongelma- ja kehityskohteita, joihin jatkossa on syytä kiinnittää huomiota.

- Käytä tarinallisia elementtejä vain, jos pystyt siihen sujuvuuden karsimättä.
- Suosi yksinkertaista uutisrakennetta.
- Vältä tarinallisen ja juridisen rakenteiden sekoittamista.
- Yksityiskohtia voi olla liikaa. Mieti onko kaikkea tarpeen kertoa.
- Piste on paras välimerkki.
- Vältä juridisen termistön käyttöä. Selitä asiat mieluummin.
- Jos kuitenkin käytät juridisia termejä, avaa ne lukijalle.
- Mieti kenelle juttua kirjoitat, ts. pidä lukija mielessä.

Edellä mainituista kehotuksista iso osa on sellaisia, joita käytiin läpi jo toimittajaopintojen alussa. Tuloksia analysoidessa olin alkuun hieman yllättänyt, että tällaisissa perusasioissa onnistuminen oli esimerkkiartikkeleissa tuottanut haasteita. Tarkemmin asiaa miettiessä yllätys ei kuitenkaan ole niin suuri. Toimitustyö on nykyään varsin kiireistä (Rantanen ym. 2020, 34–35). Samalla uutisoitavan rikostuomion oikeudenkäyntiasiakirjat voivat kuitenkin olla kymmenien, joskus jopa satojen, sivujen mittaisia. Oikeustoimittaja joutuu työssään kaivamaan niistä olennaisen esiin usein lyhyessä ajassa ja sen jälkeen pitäisi vielä kirjoittaa ymmärrettävä, virheetön ja kiinnostava juttu. Yhtälö on haastava, kun aikapaine

hengittää niskaan. Tähän nähden tuloksia voikin pitää varsin hyvinä! Haastattelut ymmärsivät lukemansa jutut pääosin ja vain harva koki lukemisen epämiellyttävänä tai halusi jättää lukemisen kesken.

6 Lopuksi

Opinnäytetyön tavoitteena oli saada selville, miten Iltalehden oikeusuutisia luetaan. Tässä se onnistuu mielestäni varsin kohtuullisesti. Erilaisia lukijoita haastatteleamalla selvisi erilaisia tapoja. Tottuneempi oikeusuutisoinnin lukija ahmaisee jutut vähin keskeytyksin eikä jää ihmettelemään mahdollisia koukeroita. Aiheeseen harvemmin törmäävä jää puolestaan puntaroimaan oudolta kalskahtavia ilmauksia ja pohtimaan, että kuka teki ja mitä.

Opinnäytetyön tutkimuskysymys on kaksiosainen ja ensimmäinen kuuluu: Onko Iltalehden oikeusjournalismi helppotajuista ja ymmärrettävää? Jo aluksi oli periaatteessa selvää, että näillä tutkimusmenetelmillä suoranaista kyllä/ei-vastausta on mahdotonta saada. Pikemmin vastaus kuuluu jotakuinkin, että se on lukijasta riippuen kohtalaisen helppotajuista ja ymmärrettävää. Kaikki haastateltavat pääsääntöisesti ymmärsivät lukemansa artikkelit, joskin joitain hankaluuksia myös oli. Kukaan ei kuitenkaan pitänyt juttuja varsinaisesti vaikealukuisina.

Toinen, oleellisempi osa tutkimuskysymyksestä on: Miten Iltalehden oikeusjournalismia voisi parantaa (helppotajuisuuden ja ymmärrettävyyden kannalta)? Tähän kysymykseen tuli eri kanteilta erilaisia vastauksia, joita voi jatkojalostaa toimenpiteiksi toimitukseen. Parannusehdotukset ja -ideat ovat varsin relevantteja ja niistä sai koostettua huoneentaulumaisen listan.

Mutta miten luotettavia tulokset sitten olivat? Iltalehden rikos- ja oikeustoimituksessa laadittuja artikkeleita julkaistaan päivässä lukuisia, monesti yli kymmenen. Tämä tarkoittaa vuodessa jopa useita tuhansia juttuja. Iltalehti tavoittaa puolestaan yli 2,8 miljoonaa lukijaa viikoittain (Media Audit Finland 2023). Periaatteessa siis tutkittava perusjoukko on niin lukijoiden kuin artikkeliaineistonkin osalta valtava. Tässä opinnäytetyössä tarkastelun kohteena oli kuitenkin vain

neljä artikkelia ja viisi tutkimukseen osallistunutta. Voikin siis hyvällä perusteella kysyä, onko tutkimusaineisto tarpeeksi kattavaa tai yleistettävissä.

Opinnäytteen tutkimuskysymyksen ensimmäinen osa vihjaa siihen suuntaan, että tavoitteena oli muodostaa joku yleispätevä ja yleistettävissä oleva kuva Iltalehden oikeusjournalismin helppolukuisuudesta. Näin ei kuitenkaan ole – eikä sellaisen määrittäminen olisikaan kovin yksinkertaista, kun helppolukuisuus riippuu täysin kustakin lukijasta. Enemmänkin tavoite oli löytää keinoja tehdä oikeusjournalismista ymmärrettävämpää ja helppolukuisempaa. Tällaiseen tutkimusongelmaan ei ole suoranaista yleistettävissä ja toistettavissa olevaa vastausta. Niinpä kysymys on lähinnä, oliko aineisto tarpeeksi kattava tavoitteen osalta.

Pyrin valikoimaan tutkimusaineiston mahdollisimman kattavaksi sen suhteen, millaisia oikeusjuttuja Iltalehdessä julkaistaan. Osaston esihenkilönä minulla on aiheesta jonkinmoinen käsitys. Neljä artikkelia on kuitenkin varsin vähän eikä kaikki oikeusuutisoinnin tavat ja genret olleet nyt edustettuna. Tämä johtui lähinnä siitä syystä, että isompi juttumäärä olisi tarkoittanut enemmän lukemista tutkimukseen osallistuville. Se taas olisi puolestaan voinut tehdä testaustilanteesta vähemmän luotettavaa. Nyt näytti siltä, että keskittyminen riitti hyvin parin jutun syvempään puimiseen – kolmas olisi voinut olla liikaa. Näidenkin artikkelien perusteella sai kuitenkin hyviä tuloksia irti. Pyrin myös rajaamaan pienen aineiston mahdollisimman yhtenäiseksi: esimerkiksi seurantajutut oikeuskäsittelyistä jätin pois, sillä niiden kielenkäyttö on varsin erilaista käynnissä olevan uutistilanteen takia.

Suppeasta materiaalista olen tehnyt myös varsin perinpohjaisia analyysejä ja johtopäätöksiä, olihan tarkoituksenakin saada syvempi ymmärrys siitä, miten oikeusjournalismia luetaan. On siis aiheellista kysyä, kuvaako aineiston käsittely enää todellisuutta vai meneekö tulkinta liian muutaman haastateltavan käsityksistä liian pitkälle. Laadullinen tutkimus on kuitenkin lopulta subjektiivista ja tutkija on tutkimuksensa apuväline (vrt. Eskola & Suoranta 2002, 210). Kuten sa-

nottua, tavoitteena ei ollut muodostaa kaikenkattavaa yleistystä, vaan luoda syvälle meneviä häivähdyksiä tutkimuksen kohteesta. Aineistoa analysoidessani olen nojannut siihen ammattitaitoon ja näkemykseen, jotka minulla on uutispäällikön tehtävistä yli kymmenen vuoden ajalta. Lisäksi olen pyrkinyt suhteuttamaan havainnot teoreettiseen viitekehukseen.

Kaiken kaikkiaan näkisin, että tutkimustulokset ovat aineistoon nähden luotettavia. Sain esimerkkiartikkeleista hyvin esiin tutkimuskysymyksen kannalta oleellisia havaintoja. Lukijatestauksen tulokset ja haastattelujen vastaukset vaikuttivat johdonmukaisilta ja kuvastivat mielestäni laajemminkin ongelmakohtia, joita työn jäljessä kiireisessä toimituksessa kohtaa. Vaikka jotkin tulokset olivat ennakko-oletuksieni vastaisia, kävivät ne silti järkeen. Subjektiiivinen näkemykseni siis on, että tutkimustulokset kuvasivat Iltalehden oikeusjournalismin helppolukuisuuden ja ymmärrettävyyden ongelmakohtia yleisemmin kuin vain viiden haastateltavan ja neljän esimerkkiartikkelin osalta.

Jos jotain olisin näin jälkikäteen ajateltuna tehnyt toisin, niin olisin suunnitellut tutkimushaastattelun paremmin ja pyrkinyt jättämään haastattelutilanteessa enemmän tilaa keskustelulle. Olin tehnyt haastattelua varten kysymysrungon, joka kyllä jossain määrin eli, mutta lopulta siinä oli turhaakin mukana. Osa kysymyksistä tuntui olevan hakuammuntaa enkä hyödyntänyt kaikkia vastauksia työssäni. Toki olisin mielelläni myös haastatellut useampi ihmisiä ja ottanut aineistoksi enemmän artikkeleita, mutta opinnäytetyöhön käytettävän ajan ja resurssien näkökulmasta nykyiseen oli tyydyttävä.

Esittelen lopuksi vielä jatkotutkimusideoita. Alun perin ajatukseni oli selvittää lukijoiden lisäksi myös oikeusoppineiden mielipiteitä tutkimuskohteen. Kysymyksenasettelu olisi ollut jotakuinkin: Onko Iltalehden oikeusjournalismi juridisesti vedenpitävää ja miten sitä voisi parantaa. Rajasin lopulta opinnäytetyön aiheen kuitenkin vain lukijoihin, jotta pystyin keskittymään tähän näkökulmaan paremmin. Kysymys on silti mielestäni yhä mielenkiintoinen ja oiva jatkotutkimuksen kohde. Kun oikeudenkäyntimateriaaleista kirjoitetaan yleistajuista uutisjournalismia, voi hyvinkin olla, että juridisia näkökulmia unohtuu matkalle. Toki tuomarit

jo pyrkivät kirjoittamaan tuomiot kansantajuisesti, mutta onnistuminen voi olla vaihtelevaa ja oikeusjournalismin pohjana on runsaasti muitakin oikeuslähteitä.

Tutkimusmenetelmät voisivat olla hyvinkin samankaltaisia kuin tässä opinnäytetyössä. Jos haastateltavat olisivat esimerkiksi asiantuntija-asemassa olevia oikeustieteilijöitä, pitäisi haastatteluille antaa toki enemmän aikaa ja suunnitella niitä paremmin. Toisaalta voisi olla myös mielenkiintoista kuulla käytännön oikeusoppineiden, eli esimerkiksi tuomareiden näkemyksiä uutisoinnin onnistumisesta.

Mitä enemmän syvennyin oikeus ja uutiskielen eroihin, sitä enemmän se tuntui kiinnostavan. Tämän opinnäytetyön pohja on viestinnän tutkimuksessa, mutta asiaa voisi lähestyä myös kielitieteen kannalta. Miten oikeuskieli ja uutiskieli eroavat toisistaan ja miten se näkyy oikeusjournalismissa? Entä eroaako oikeusjournalismin kieli muusta uutiskielestä? Tälläkin saralla tutkittavaa varmasti riittäisi.

Tavoitteenani oli opinnäytetyön saada opinnäytetyön avulla selville ongelma- ja sitä kautta parannuskohteita oikeusuutisissa. Nyt, kun niitä on noussut esiin, voisi hyvä jatkotutkimuksen kohde olla tarkempi selvitys siitä, mitkä ratkaisut toimivat parhaiten ja mitkä huonoiten. Haastatteluissa nousi esiin vahvasti juttujen rakenteelliset ratkaisut, joihin voisi hyvin syventyä enemmänkin. Ennakkotöitä tehdessä en odottanut, että ne olisivat näin merkittävässä roolissa. Lukijatutkimusta voisi tehdä siten, että valikoi useampia juttuja sen perusteella, millainen rakenteellinen ratkaisu niissä on tehty. Noudatteleeko artikkeli kärjellään seisovaa kolmiota, tuomion rakennetta, kronologista tarinaa vai jotain muuta tai edellisten yhdistelmiä? Tällaista aineistoa testaamalla voisi selvittää, mitkä rakenteelliset ratkaisut toimivat lukijoiden mielestä paremmin.

Joka tapauksessa pidän tärkeänä, että kirjoitetun journalismin laatua tutkitaan eri näkökulmista. Itse olen törmännyt opinnäytetöissä esimerkiksi usein diskursiianalyysiin jonkin merkittävän tapauksen uutisoinnin kohdalla. Itse valitsin lä-

hestymistavaksi helppolukuisuuden ja ymmärrettävyyden, joilla pyrin lähestymään journalismia käytettävyyden näkökulmasta. Kyse on tavallaan myös saatavuudesta, johon viime aikoina on kiinnitetty syystäkin paljon huomiota. Se, että vallan vahtikoirien ääni on mahdollisimman selkeää, on tärkeää demokratian toteutumisen kannalta.

Lähteet

- Airola, Laura 2021. Kustantamot syytävät markkinoille kirjoja rikosjutuista, vaikka oikeuskäsittelyt ovat kesken - mitä se tekee rikosten uhreille? Verkkoartikkeli: Helsingin sanomat 19.4.2021. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000007924745.html> (viitattu 9.5.2024).
- Arola Janne 2023. Iltalehden näköinen mies. Verkkoartikkeli: Suomen lehdistö. 8.12.2023. <https://suomenlehdisto.fi/perttu-kauppinen-haluaa-paatoimittamansa-iltalehden-maarittavan-mista-suomalaiset-puhuvat-ja-on-yrittanyt-kiinnittaa-erityista-huomiota-myos-omiin-puheisiinsa/> (viitattu 7.5.2024).
- Arolainen, Teuvo 1999. Käräjät mediassa. Media & Viestintä. 22(1). <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/62797/24341> (viitattu 24.4.2024).
- Autio, Noora 2010. Ei kikkailua vaan työkaluja. Verkkoartikkeli: Suomen lehdistö 31.08.2010. <https://suomenlehdisto.fi/ei-kikkailua-vaan-tyokaluja/> (viitattu 24.7.2024).
- Blåfield, Ville 2024. Onko tosiaan tiedonvälityksen kannalta perusteltua julkaista video, jossa poliisi painaa... X-päivitys. <https://twitter.com/Villebla/status/1775129963756212554> (viitattu 9.5.2024.)
- Erho, Nina 2022. Rikostoimittaja Vera Miettinen oli jo luopua journalistin urasta. Nyt hänellä on kasvava media-alan yritys. Miten ihmeessä? Verkkoartikkeli: Journalisti 11.11.2022. <https://journalisti.fi/artikkelit/2022/11/rikostoimittaja-vera-miettinen-oli-jo-luopua-journalistin-urasta-nyt-hanella-on-kasvava-media-alan-yritys-miten-ihmeessa/> (viitattu 9.5.2024).
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Vastapaino
- Fredman, Markku 2005. Oikeusjournalismi asianajajan näkökulmasta. Media & Viestintä. 28(5). <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/62604/24147> (viitattu 24.4.2024).
- Halila, Heikki 2022. Lakimiehet ja oikeakielisyys. Juristiutiset 13.6.2022. <https://juristiutiset.fi/lakimiehet-ja-oikeakielisyys/> (viitattu 24.4.2024).
- Heikkinen, Vesa & Voutilainen, Eero 2012. Genre - monitieteinen näkökulma. Teoksessa Heikkinen Vesa; Voutilainen, Eero; Lauerma, Petri; Tiililä, Ulla & Lounela Mikko (toim.): Genreanalyysi. Helsinki: Gaudeamus. 17–51.
- Heikkinen, Vesa; Lauerma Petri; Tiililä Ulla 2012. Kolme näkökulmaa intertekstuaalisuusanalyysiin. Teoksessa Heikkinen Vesa; Voutilainen, Eero; Lauerma,

Petri; Tiililä, Ulla & Lounela Mikko (toim.): Genreanalyysi. Helsinki: Gaudeamus. 255–271.

Helsingin käräjäoikeus R 22/1494.

Hemánus, Pertti 1964. Helsingin sanomalehtien rikosuutiset: tutkimus rikosuutisten funktionaalisesti merkitsevistä piirteistä ja niihin vaikuttavista tekijöistä. Liensiaatintyö. Tampere: Yhteiskunnallinen korkeakoulu.

Herva, Eveliina 2020. Rikosasian mediajulkisuus syytetyn oikeusturvan kannalta kotimaisessa rikosprosessissa. Pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-202005282436> (viitattu 24.4.2024).

Iisalmen Sanomat 2024. Pääkirjoitus: Koulukiusaaminen siirtynyt someen - kansanedustajat voivat vaikuttaa asiaan. Verkkoartikkeli: Iisalmen sanomat 19.4.2024. <https://www.iisalmensanomat.fi/paakirjoitus-mielipide/6707810> (viitattu 9.5.2024).

Iltalehti 2021. Iltalehden sisältöstrategia. Rajoitettu saatavuus.

Jyrkiäinen, Jyrki 2008. Journalistit muuttuvassa mediassa. Julkaisuja B50/2008. Tampere: Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos. <https://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-7385-2> (viitattu 24.4.2024).

Jyväskylän yliopisto. Kielikompassi - uutinen. Verkkosivu. https://kielikompassi.jyu.fi/opetus/kirjoitus/kirjoituskurssi/tied_uutinen.shtml (viitattu 24.7.2024).

Karvinen, Eevi 2024. K-kaupan pomo huomasi yhdellä kassalla erikoisen piirteen – Paljastui posketon kavallus. Verkkoartikkeli: Iltalehti 9.5.2024. <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/aa200661-a5ac-4d98-a94a-d963df2bb61a> (viitattu 21.5.2024).

Kelola, Kati 2022. 9 kysymystä true crimestä: Mitä himo tositapahtumiin perustuvaan rikosviihteeseen kertoo yhteiskunnasta ja ajastamme? Verkkoartikkeli: Apu. 13.9.2022. <https://www.apu.fi/artikkelit/miksi-murha-kiinnostaa-9-kysymysta-true-crimesta> (viitattu 7.5.2024).

Kempainen, Susanna 2021. Kenen ääni kuuluu rikosuutisissa? Tarkastelussa neljän sanomalehden oikeudenkäyntejä koskevat rikosuutiset. Pro gradu -tutkielma. Vaasa: Vaasan yliopisto, markkinoinnin ja viestinnän akateeminen yksikkö. <https://osuva.uwasa.fi/handle/10024/12835> (viitattu 24.4.2024).

Kilpeläinen, Kia 2019. Näkökulma: True crime -villitys rantautui Suomeen, eikä ylilyönneiltä ole välttytty – raiskauksen uhrin unohtanut Yle näytti huonoa esimerkkiä. Verkkoartikkeli: Iltalehti 8.11.2019. <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/7eb60f73-f057-45bb-be35-0a9612961143> (viitattu 9.5.2019).

Kotilainen, Lauri 2003. Parempi lehtijuttu. Jyväskylä: Inforviestintä.

Kivioja, Pasi 2008. Iltapäivälehdet mediakentän ja yhteiskunnan muutoksessa. Tampere: Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos. <https://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-7496-5> (viitattu 7.5.2024).

Kivioja, Pasi 2018. Iltapäivälehtien evoluutio median murroksessa. Hiipuva printti, nouseva digitaalinen mahti ja ansaintamallinen uusi asento. Väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto, viestintätieteiden tiedekunta. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0904-6> (viitattu 24.4.2024).

Kunelius, Risto 2003. Viestinnän vallassa. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Lindroos, Emilia 2014. Oikeuden kielelliset ulottuvuudet. Luento. Rovaniemi: Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta. <https://www.ulapland.fi/loader.aspx?id=30662989-7328-4453-8a7f-92d392c97921> (viitattu 24.2.2024).

Mattila, Heikki E.S. 2005. Tieteen termipankki: Oikeuskieli. Verkkosivu. https://tieteentermipankki.fi/w/index.php?title=Oikeustiede:oikeuskieli/laajempi_kuvaus&oldid=478793 (viitattu 24.4.2024).

Mattila, Heikki E.S 2012. Oikeustiede. Teoksessa Heikkinen Vesa; Voutilainen, Eero; Lauerma, Petri; Tiirilä, Ulla & Lounela Mikko (toim.): Genreanalyysi. Helsinki: Gaudeamus. 618–624.

Media Audit Finland 2023. KMT 2023 Lehtien lukijamäärät. 21.9.2023. <https://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2023/09/KMT-2023-lukijamäärät.pdf> (viitattu 7.5.2024).

Mettänen, Heli 2020. Niko Ranta-ahosta kertovaa Katiska-dokumenttia kritisoidaan ankarasti somessa: ”Hävetkää!”. Verkkoartikkeli: Iltalehti 11.8.2020. <https://www.iltalehti.fi/tv-ja-leffat/a/4eff35d3-d18f-4242-905b-90a34f9debcc> (viitattu 9.5.2020).

Myllyoja, Sanni 2022. Miten murhasta saa kirjoittaa? Mikä on liikaa? Vaikuttaako true crimen suosion kasvu siihen, miten suhtaudumme rikoksiin? Verkkoartikkeli: Apu 6.9.2022. <https://www.apu.fi/artikkelit/murha-ja-miten-siita-kerrotaan-true-crime-ilmion-seuraukset> (viitattu 9.5.2024).

Mäntynen, Anne 2006. Näkökulmia tekstin ja tekstilajin rakenteeseen. Teoksessa Mäntynen, Anne; Shore Susanna & Solin Anna (toim.): Genre - tekstilaji. Helsinki: Hakapaino. 42–72.

Niiranen, Janne 2024. Poliisi: Kouluampumisen motiivi selvisi. Verkkoartikkeli: Iltalehti 3.4.2024. <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/d68f104d-ad69-48cc-b019-77df256c9e0f> (viitattu 9.5.2024).

Nikola, Elina 2012. Tarinat ovat tuolla jossain. Aamulehden nuoren uutistoimitajasukupolven käsityksiä tarinallisesta uutisjournalismista. Pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto, viestinnän teatterin ja median yksikkö. <https://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-23118-> (viitattu 24.4.2024).

Nousiainen, Reetta 2012. Poliisi syöttää ja säännöstelee. Journalismikritiikin vuosikirja, 1. Tampere: Tampereen yliopisto, journalismin, viestinnän ja median tutkimuskeskus. <https://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-3-974> (viitattu 24.4.2024).

Oikeudenkäymiskaari 1734/4. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1734/17340004000> (viitattu 24.7.2024).

Paavola, Juho 2020. True crime on karmaiseva nautinto, jonka viihdekäytöstä ei huudella muille. Verkkoartikkeli: Tampereen korkeakoulu yhteisö 18.11.2020. <https://www.tuni.fi/fi/ajankohtaista/true-crime-karmaiseva-nautinto-jonka-viihdekaytosta-ei-huudella-muille> (viitattu 9.5.2020).

Perustuslaki 731/1999. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731> (viitattu 24.4.2024).

Rantanen, Johanna; Koivula, Minna; Hiltunen, Pihla; Niemi, Liisa; Saari, Tiina; Tammelin, Mia; Parviainen, Tiina & Villi, Mikko 2020. Mediantyöntekijöiden kokemuksia työstä digitaalisessa toimintaympäristössä. Media Work 2030 -kyselyn alustavat tulokset. Tampere: Tampereen yliopisto. Työelämän tutkimuskeskuksen työraportteja, 109/2020. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-1549-8> (viitattu 24.4.2024).

Rikoslaki 39/1889. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001> (viitattu 24.4.2024).

Roberts, Jasmin 2016. Writing for Strategic Communication Industries. E-kirja. Ohio: The Ohio State University. <https://ohiostate.pressbooks.pub/stratcommwriting/> (viitattu 24.7.2024).

Rohrer, Christian 2002. When to Use Which User-Experience Research Methods. Verkkoartikkeli. Dover (DE), Yhdysvallat: Nielsen Norman Group. <https://www.nngroup.com/articles/which-ux-research-methods/> (viitattu 24.4.2024).

Räsänen, Mikko 2022. Uudesta rikospodcastista tuli kesän ilmiö - listaykkösenä viikosta toiseen. Verkkoartikkeli: Iltalehti 16.8.2022. <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/ce862c3c-2a5e-48b0-a386-6916c8103da1> (viitattu 9.5.2022).

Saarikoski, Sonja 2019. Eettiset esteetikot? Narratiivinen journalismi osana toimittajaprofessiota Suomessa. Pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-201912304289> (viitattu 24.4.2024).

Savela, Antti 2022. Tuomion laatimisesta. Prosessioikeusblogi. Blogi 6.11.2022. Suomen prosessioikeusyhdistys ry. <https://www.prosessioikeus.fi/tuomion-laatimisesta/> (viitattu 8.5.2024).

Savonen, Tuomas 2024. Kansanedustajat korostivat aikuisten vastuuta ja sosiaalisen median haittoja koulurauhakeskustelussa - "Kouluille asetettava kännykkäkielto olisi mielenterveysteko". Verkkoartikkeli: Etelä-Suomen Sanomat; STT 17.4.2024. <https://www.ess.fi/uutissuomalainen/6705541> (viitattu 9.5.2024).

Scanlan, Chip 2008. Writing from the Top Down: Pros and Cons of the Inverted Pyramid. Verkkosivu. https://owl.purdue.edu/owl/subject_specific_writing/journalism_and_journalistic_writing/the_inverted_pyramid.html (viitattu 24.7.2024).

Smolej, Mirka 2011. News Media, Crime and Fear of Violence. Väitöskirja. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-704-402-8> (viitattu 9.5.2024).

Snellman, Johan Vilhelm 1876. Rikosjuttujen julkistamisesta. Morgonbladet 297. <https://snellman.kootuttekokset.fi/fi/dokumentit/morgonbladet-nro-297-21121876-rikosjuttujen-julkistamisesta> (viitattu 24.4.2024).

Solin, Anna 2006. Genre ja intertekstuaalisuus. Teoksessa Mäntynen, Anne; Shore Susanna & Solin Anna (toim.): Genre - tekstilaji. Helsinki: Hakapaino. 72–96.

Suhola, Aino; Turunen Seppo & Varis, Markku 2005. Journalistisen kirjoittamisen perusteet. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.

Suikkanen, Risto; Holma, Antti & Raittila, Pentti 2012. Muuttumaton uutinen? Suomalaisen uutismedian vuosiseuranta 2007–2012 loppuraportti. Tampere: Tampereen yliopisto; Journalismin, viestinnän ja median tutkimuskeskus. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-8993-8> (viitattu 9.5.2024).

Tilastokeskus 2021. Ajankäyttö. Helsinki: Tilastokeskus. <https://stat.fi/julkaisu/cku2d1we88fu70b506ua4x5tp> (viitattu 28.5.2024).

Tilastokeskus 2023. Näyttörüutujen äärellä kului vuonna 2021 enemmän aikaa kuin koskaan aiemmin. Verkkoartikkeli. 8.3.2023. <https://stat.fi/julkaisu/cl8ipicxx123r0bw2oxe42g8i> (viitattu 9.5.2024).

Tieteen termipankki 2013a. Oikeustiede:kantaja. Verkkosivu 29. <https://tieteen-termipankki.fi/wiki/Oikeustiede:kantaja> (viitattu 7.5.2024).

Tieteen termipankki 2013b. Oikeustiede:vastaaja. Verkkosivu. <https://tieteen-termipankki.fi/wiki/Oikeustiede:vastaaja> (viitattu 7.5.2024).

Tieteen termipankki 2015. Oikeustiede:asianomistaja. Verkkosivu. <https://tieteen-termipankki.fi/wiki/Oikeustiede:asianomistaja> (viitattu 7.5.2024).

Tiukuvaara, Eija 2005. Rikostuomion perusteluista ja niiden rakenteesta. Teoksessa Huovila, Mika; Lahti, Raimo & Ojala, Timo (toim.): Rikostuomion perusteleminen. Helsinki: Helsingin hovioikeus. 115–130. https://oikeus.fi/hovioikeudet/helsinginhovioikeus/material/attachments/oikeus_hovioikeudet_helsinginhovioikeus/julkaisut/painetutjulkaisut/rikostuomionperusteleminen2005lisapainos2006./OUMHpoCL9/06_Rikostuomion_perusteluista_ja_niiden_rakenteesta_Eija_Tiukuvaara.pdf (viitattu 8.5.2024).

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Viljakainen, Miika 2014. Rikoksen hahmo. Kotimaan rikosuutisointi Aamulehdessä toukokuusta 2011 toukokuuhun 2012. Pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto, viestinnän, median ja teatterin yksikkö. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201406241885>

Virtapohja, Kalle 2000. Rikoksen uhri ei paljon paina. Kakaramainen uutisjahti ajaa toimittajan epäeettisiin valintoihin. Media & viestintä, 23(1). <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/61557> (viitattu 24.4.2024).

Vitis, Laura 2023. "My Favourite Genre Is Missing People": Exploring How Listeners Experience True Crime Podcasts in Australia. International Journal for Crime, Justice and Social Democracy 12 (2), 97-110. <https://doi.org/10.5204/ijcsd.2362> (viitattu 9.5.2024).

Väliverronen, Esa 2011. Journalismi kriisissä? Teoksessa Väliverronen Esa (toim.): Journalismi murroksessa. Helsinki: Gaudeamus 13-32.

Aineistolähteet

Artikkeli 1. Elonheimo, Petri 2023. Nuori nainen ryösti miehen kanssa taksin Turussa – Tuntia myöhemmin nainen oli kuollut. Verkkoartikkeli: Iltalehti

16.11.2023. <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/27afa8e6-8834-4ebc-b241-8c9f86a7cc8a> (viitattu 24.7.2024).

Artikkeli 2. Alanne, Joonas 2023. Sisko käytti veljensä perinnön maatalan tarpeisiin – Lopulta veljellä ei ollut varaa edes talvitakkiin. Verkkoartikkeli: Iltalehti 6.11.2023. <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/f77f60fc-5276-4434-9534-a93c94f0e6d8> (viitattu 24.7.2024).

Artikkeli 3. Niiranen, Janne 2023. Helsingissä piti iskeä isosti, mutta terroristiepäily olikin menossa teltailemaan: ”Taistelu on tärkeämpää”. Verkkoartikkeli: Iltalehti 12.9.2023. <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/a4fd60d0-fdf4-4c3c-b836-e726af12bdf5> (viitattu 24.7.2024).

Artikkeli 4. Karlsson-Elonheimo, Susanne 2023. Kun siivooja ihmetteli pientä palkkaansa, työnjohtaja vain nauroi – Ei olisi kannattanut. Verkkoartikkeli: Iltalehti 3.4.2023. <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/cfa1127d-f224-47d3-8c80-f891db38143a> (viitattu 24.7.2024).

Liitteet

Liite 1. Kyselylomake

Tehtävä 1.

Lue materiaaliksi saamasi uutisartikkelit, kuten lukisit uutisia normaalisti. Lue tässä tapauksessa kuitenkin artikkelit loppuun asti, vaikka tutkimustilanteen ulkopuolella jättäisit sen kesken.

Samalla, kun luet artikkelia, merkkää niihin näkyviin kaikki kohdat, joissa lukemisesi häiriytyy tai keskeytyy. Esimerkiksi jos jouduit palaamaan jutussa taaksepäin kertauksen vuoksi, jouduit lukemaan kyseisen kohdan kahteen kertaan, jos et ymmärtänyt, mitä kyseisessä kohdassa tarkoitetaan tai jos mielestäsi käytetty kieli oli outoa, kankeaa, häiritsevää, virheellistä tai huonoa. Käytännössä siis kaikki, mikä häiritsee sujuvaa lukukokemusta.

Merkkää mieluummin liian usein kuin liian harvoin. Jos siis mietit, että olisiko jokin sellainen kohta, niin se todennäköisesti on.

Merkkääminen pdf-tiedostoon riippuu siitä, millä ohjelmalla tiedoston avaat. Esimerkiksi Firefox- ja Edge-selaimissa on piirtotyökalu, Adobe Acrobatissa highlight-työkalu ja Pdf Exchange editorissa voi lisätä muistilapun (sticky note) hiiren oikeaa nappia klikkaamalla. Chromessa tiedoston muokkaaminen ei onnistu. Artikkelin luettuasi tallenna se ja palauta sähköpostitse. Jos tarvitset teknistä apua, niin kysy.

Tehtävä 2.

Vastaa alla oleviin kysymyksiin tai tehtäviin molempien artikkelin osalta. Tallenna sen jälkeen tiedosto ja palauta sähköpostitse.

ARTIKKELI 1

Kerro omin sanoin tiiviisti (parilla-kolmella lauseella), mistä jutussa oli kyse.

-

Miksi juttu on ollut ajankohtainen sen julkaisuhetkellä?

-

Syyllystyikö jutussa joku rikokseen? [K/E]

-

Voiko sanoa, että joku osapuoli "voitti" oikeudenkäynnin? Jos, niin kumpi?'

-

Jos et olisi mukana tutkimuksessa, olisitko...

- A) klikannut juttua? [K/E]

- B) lukenut sen loppuun? [K/E]

Perustele yllä oleva vastauksesi.

-

Rastita (kirjoita lauseen perään X) seuraavista väittämistä ne, joista olet samaa mieltä:

- Artikkelin ei käsitellyt minua kiinnostavaa aihetta
- Artikkelin termit ei avattu tai selitetty tarpeeksi hyvin
- Jos artikkelin termistöä olisi selitetty paremmin, olisin ymmärtänyt uutisen paremmin.
- Artikkelin oli liian tiivis ja siitä puuttui olennaisia asioita
- Artikkelissa oli liikaa yksityiskohtia ja se oli liian pitkä

ARTIKKELI 2

Kerro omin sanoin tiiviisti (parilla-kolmella lauseella), mistä jutussa oli kyse.

-

Miksi juttu on ollut ajankohtainen sen julkaisuhetkellä?

-

Syyllystykö jutussa joku rikokseen? [K/E]

-

Voiko sanoa, että joku osapuoli "voitti" oikeudenkäynnin? Jos, niin kumpi?'

-

Jos et olisi mukana tutkimuksessa, olisitko...

- A) klikannut juttua? [K/E]
- B) lukenut sen loppuun? [K/E]

Perustele yllä oleva vastauksesi.

-

Rastita (kirjoita lauseen perään X) seuraavista väittämistä ne, joista olet samaa mieltä:

- Artikkelin ei käsitellyt minua kiinnostavaa aihetta
- Artikkelin termit ei avattu tai selitetty tarpeeksi hyvin
- Jos artikkelin termistöä olisi selitetty paremmin, olisin ymmärtänyt uutisen paremmin.
- Artikkelin oli liian tiivis ja siitä puuttui olennaisia asioita
- Artikkelissa oli liikaa yksityiskohtia ja se oli liian pitkä

Liite 2. Haastattelurunko

Osa 1

- Ikä, asuinpaikka, koulutustausta, ammatti?
- Kuinka usein luet uutislehtiä (vastaukset 1–7, en koskaan - päivittäin)
- Kuinka usein luet Iltalehteä? (1–7)
- Kuinka usein luet rikosuutisia? (1–7)
- Kuinka kiinnostunut olet rikos- ja oikeusuutisoinnista? (1–7)

Osa 2

Mitä mieltä olit jutun selkeydestä? Ymmärsitkö mitä siinä sanottiin?

Mitä mieltä olit jutun kielestä ja tekstistä? Oliko juttua miellyttävä lukea? Tekikö mieli jättää kesken?

Olivatko jotkut termeistä vaikeita? Mitkä?

Etenikö juttu loogisesti?

Vaikuttiko artikkeli luotettavalta ja objektiiviselta?

Miten artikkelia olisi voitu parantaa?

Mitä tarkoittavat seuraavat termit: A) vastaaja B) kantaja, C) asianomistaja?